

Státní oblastní archiv v Praze

**VELKOSTATEK KŘIVOKLÁT - STARÝ A
NOVÝ ARCHIV**

1356 - 1929

INVENTÁŘ

Číslo listu NAD: 385/1
Evidenční číslo pomůcky: 374 (398, 399)

Josef Štěpánek
Praha 1976

Úvod

I. Stručné dějiny velkostatku Křivoklát

Rozsáhlé křivoklátské panství tvoří souvislý komplex, který zaujímá převážnou část středočeské pahorkatiny v povodí řeky Berounky. Jeho historie začíná již v dávných dobách knížecích a je úzce spjata s dějinami hradu Křivoklátu, jehož založení lze klást na počátek 11. století. Jeho význam postupem času vzrůstal a purkrabí hradu byl rozhodčím kraje Rokytenského, později Rakovnického, od 12. století je Křivoklát též sídlem nejvyššího lovčího.

Po přebudování malého hrádku na pevný královský hrad za Přemyslovců, stává se Křivoklát i občasným sídlem panovníka, jehož bezpečnost je zajišťována mnohými manskými závazky. Období bojů o český trůn poskytlo možnost, aby se tehdejší správce kraje Rokytenského, Vilém Zajíc z Valdeka, zmocnil na krátký čas hradu Křivoklátu. Neutěšený stav královské pokladny vedl po Vilémově smrti k dalším změnám v majitelích panství, jehož četné vsi byly zastaveny a vznikaly drobné statky jako Tytry, Všetaty, Modřejovice, Krakov, Kolečovice, Krušovice a další. Ani snahy krále Karla o scelení panství nevedly k cíli a v době Václava IV., který často navštěvoval Křivoklátsko, bohaté na lovnou zvěř, byly dány mnohé dědiny a dvory v manství (Pustověty, Přílepy, Sadlno, Kounov aj.).

Za nepokojů po Václavově smrti se zmocnil Křivoklátu Aleš ze Šternberka a za prokázané služby císaři Zikmundovi jej získal v roce 1422 i s Týřovem do zástavy. Teprve po více jak třicetiletém držení vydal Aleš ze Šternberka na výzvu komise, zřízené zemským správcem Jiřím z Poděbrad, křivoklátské panství zpět královské koruně a jeho správa byla svěřena opět královským purkrabím. Ještě před smrtí postoupil Jiří z Poděbrad Křivoklátsko synovi Jindřichovi, knížeti Münsterberskému, od něhož vykoupil panství v roce 1473 český král Vladislav II. Za tohoto panovníka byl hrad Křivoklát zcela přebudován a upraven na královské sídlo. Vydání na stavbu nestačil krýt příjem z panství, a proto dochází znovu k dalšímu postupování dědin a zastavování četných dvorů, patřících ke korunnímu majetku. Část dluhů byla zajištěna na křivoklátském panství ve prospěch Zdeňka Lva z Rožmitálu. Z jeho rukou byl tento majetek vyplacen až v roce 1523 se souhlasem sněmu a vrácen králi Ludvíkovi. Po jeho smrti zavádí král Ferdinand nový pořádek v komorních záležitostech. Veden snahou, aby z korunních panství získal co největší užitek, povoluje na Křivoklátsku dolování u Krušné Hory, správou panství pověřuje přímo královskou komoru a později je pronajímá v roce 1532 Petru Holému z Chrástu. Po něm se vystřídalo několik zástavních věřitelů a teprve v roce 1542 byl Křivoklát vyplacen a vrácen opět králi. Neutěšené hospodaření na panství mělo vliv i na jeho výnos, a tak v roce 1555 hejtman Kašpar Mecerod

Kynžvartský podává zprávu české komoře, že nejsou dvory ani žádné důchody při zámku, a že sám musí obilí kupovat.

Rovněž z lesů křivoklátských bylo těženo dřevo nad míru a užitek z nich byl nepatrný. Nápravu chtěl zjednat Maxmilián, který se staral, aby Křivoklátsko bylo opět zceleno. Roku 1565 zastavil panství arciknížeti Ferdinandovi, který přislíbil provést tento úkol za pomoci nového hejtmana Václava Úličky z Úlic. Za císaře Rudolfa byl Křivoklát zastaven v roce 1577 Jiříkovi z Lobkovic a ke Křivoklátu byly ještě připojeny Lány, Krušovice a Nezabudice. Jen město Rakovník bylo z panství vyňato a v roce 1588 povýšeno na svobodné královské město. O šest let později bylo křivoklátské panství rozšířeno o ves Běleč a o něco později o Chyňavu a Hýskov. Smutné období třicetileté války zanechalo stopy i na Křivoklátsku a za vpádu Sasů dochází k zpusťování nejen hradu, ale téměř celého panství. Mnoho vesnic na panství bylo zpusťováno a z původních 584 osedlých, obdělávajících 526 lánů dědin, zbylo ke konci války jen 45 ochuzených usedlíků.

Válečné události přinesly i nepoctivost královských úředníků. Hejtman Bauller byl pro nepořádné hospodářství propuštěn a z Krušovic povolán Jan Rafael Gallides. Ani jemu se však nepodařilo zvýšit výnosy na přijatelnou míru, a tak křivoklátské panství pozbývalo pro korunu stále víc na významu. V roce 1658 bylo císařem Leopoldem zastaveno Janovi Adolfovi Schwarzenbergovi, který přikoupil ke křivoklátskému panství ještě statek Nižbor a v roce 1685 došlo pak k prodeji celého panství Arnoštu Josefovi z Valdštejna.

Valdštejnové získali podle kupní smlouvy z 6. června 1685 za 400 000 zlatých s výhradou vtělení předkupního práva pro českou komoru rozsáhlý majetek. K němu náležely kromě hradu Křivoklátu a zámku v Lánech tyto další objekty:

tvrz Krušovice, pusté hradiště Týřov, Jenčov a Jivno, pivovary v Křivoklátě a v Krušovicích, 10 dvorů, 6 ovčínů, 8 mlýnů a pil, 20 hospod k pivovaru křivoklátskému a 13 k pivovaru krušovickému, 29 rybníků a 2 sádky, řeka Mže a 7 potoků. K lesnímu hospodářství náleželo 16 revírů a veškerá myslivost s právem honitby na vysokou i nízkou zvěř, 2 bažantnice. Dále důl na železnou rudu Krušná hora u Hudlic, důl na rumělkou u Svaté, 2 lomy na kámen, sklárna v Broumech, 1 vápenka, 2 cihelny, 4 kovárny, 5 masných krámů, 2 koželužny, 1 pekárna a tyto vesnice: Budy, Častonice, Zbečno, Újezd nad Zbečnem, Račice, Sýkořice, Běleč, Chyňava, Bratronice, Lhota, Bezděkov, Lány, Vašírov, Roztoky, Otročiněves, Hudlice, Svatá, Broumy, Branov, Nezabudice, Hracholusky, Újezdec, Týřovice, Skryje, Čilá, Hradiště, Hlohovičky, Buková, Příčina, Ryšín, Lašovice, Pustověty, Kalubice, Městečko, Všetaty, Krušovice, Hředle, Řevničov, Třtice, Krupá, Mutějovice, Nesuchyně, Milostín, Povlčín, Kněževes, Lišany, Lužná, Lubná, Pavlíkov, Panoší Újezd, Hvozd, Malinová a Ruda. Řada manství byla přivtělena k panství křivoklátskému, ke kterému náleželo též 5 farních a 20 filiálních kostelů.

V témž roce uzavřel Arnošt Josef z Valdštejna smlouvu o koupi statku Nižbor, jehož majitelem byl Ferdinand Schwarzenberg a zaplatil za nižborský zámek s dvorem, ovčínem, pivovarem, vinopalnou, mlýnem, vysokou pecí s hamry, cihelnou, vápenkou a příslušnými pozemky 30 000 zlatých. Po smrti Arnošta J. Valdštejna v roce 1708 zdědil Křivoklátsko jeho syn Jan Josef, místodržící a nejvyšší maršálek zemský a v roce 1731 zdědila panství Valdštejnova jediná dcera Marie Anna, provdaná za Josefa Viléma Fürstenberka. Po delším jednání s komorou bylo pro nedostatek peněz ve státní pokladně ustoupeno od výplaty panství a za úhradu 200 000 zlatých bylo zrušeno právo předkupní, takže celé panství připadlo jako allodní majetek Fürstenberkům.

K dalšímu rozšíření docházelo postupně přikoupením statků Podmokly v roce 1747, Skřivaně v roce 1748, Všetat v roce 1755. Hned v následujícím roce se podařilo získat souhlas císařovny Marie Terezie k prohlášení celého Křivoklátska za rodinné svěřenství (fideikomis) pro mužské potomky. Dědicem se stal druhorozený syn Karel Egon (nar. 7. 5. 1729 v Praze), jehož pokrokové smýšlení a vysoká funkce ve státní službě, kde zastával úřad nejvyššího purkrabí, nezůstaly bez vlivu na rozvoj křivoklátského panství. Po jeho smrti v roce 1787 se vystřídali jako dědicové syn Filip a pak nedospělý vnuk Karel Gabriel. Po urovnání vleklých sporů stal se majitelem velkostatku Karel Egon Fürstenberk, který kromě panství křivoklátského zdědil v roce 1803 též statky bádenské, náležející do té doby prvorozeným mužským potomkům. Za tohoto majitele byl křivoklátský velkostatek rozšířen o Panoši Újezd v roce 1835 a Olešnou (s Povlčínem, Přílepy a Chrástřany) v roce 1836, zlepšeno hospodaření zemědělské i lesní, rozšířen průmysl železářský tak, že železárny v Roztokách, Novém Jáchymově a Nové Huti byly v té době největšími podniky ve střední Evropě, byly vypracovány a zčásti též realizovány plány na obnovu vyhořelého hradu Křivoklátska (1826), zlepšena silniční síť a založena lesnická škola. Celková rozloha křivoklátského velkostatku činila za tohoto majitele více jak 67 780 jiter půdy dominikální a přes 34 570 jiter půdy rustikální. Z této rozlohy připadalo na lesy téměř 57 000 jiter, zbytek pak na půdu zemědělskou. Lesní půda byla obhospodařována šesti lesními správami, které těžily v letech devadesátých 19. století průměrně 75 000 m³ dřeva ročně, dodávané převážně jako dřevo stavební, dolovina a palivo, zpracovávané v šesti parních pilách a několika vodních pilách. Horní a hutní podniky provozovány v režii velkostatku přibližně do roku 1880 a zásobeny byly z vlastních přírodních zdrojů, ležících zejména v okolí Krušné hory. Železnou rudu zpracovávaly železárny v Nové Huti (Nižbor), v Novém Jáchymově, ve Staré Huti (Hýskov) a válcovna v Roztokách s několika přidruženými provozovnami.

Velkostatek, rozšířený ještě v roce 1881 o Hřebečnický, zůstává v celém rozsahu majetkem Fürstenberků až do roku 1921, kdy z jeho podstaty je odprodán československému státu zámek Lány s lesní a zemědělskou půdou, patřící k tomuto objektu. V roce 1929 prodal pak poslední majitel Max Egon Fürstenberk velkostatek československému státu na základě dohody, uzavřené se

státním pozemkovým úřadem. Ku převzetí velkostatku došlo 1. července 1929, z převzetí byl vyloučen dvůr v Krušovicích spolu s pivovarem a lesní půdou a dvůr a les v Povlčině. Správou velkostatku bylo pověřeno ministerstvo zemědělství-ústřední ředitelství státních lesů a statků v Praze.

II. Historie vzniku fondu

Z období, kdy Křivoklát byl ještě významným správním střediskem a kdy jako dočasné královské sídlo byl i svědkem závažných událostí a rozhodnutí, které zasahovaly i do běhu českých dějin, se dochovaly jen zlomky písemností, které teprve v pozdějších dobách byly náhodně nalezeny a shromážděny zejména za Fürstenberků tehdejšími archiváři. Tyto mezery svědčí o tom, že osud archivu byl spojen s neblahými událostmi, které postihly přímo hrad Křivoklát, kde byly písemnosti uchovány. Bylo to několik zhoubných požárů, a to v roce 1422, když oheň vzniklý v hradní konírně se rozšířil na celý hrad, pak v roce 1597, kdy požár z pivovarské spilky zachvátil i kanceláře, a požár v roce 1643, jemuž padlo za oběť množství nenahraditelných písemností, majestátů a manských privilegií. Nemale škodu utrpěl křivoklátský archiv též v průběhu třicetileté války, kdy při průtahu švédských vojsk byly nejcennější písemnosti odvezeny z Čech. Některé z nich identifikoval později při svých cestách po Švédsku Josef Dobrovský. Ani četné změny v zástavních držitelích panství a časté střídání křivoklátských hejtmanů neprospělo celistvosti archivu. Tak např. největší část písemností z let 1658-1685, kdy byl Křivoklát v zástavě Schwarzenberků, byla sloučena s archivem těchto držitelů a teprve v roce 1804 byly na příkaz Josefa hraběte Schwarzenberga vyhledány v třeboňském archivu některé spisy, vztahující se na křivoklátské panství a předány na Křivoklát. Konvolut těchto písemností obsahuje jen část spisů hospodářského charakteru a tvoří jen nepatrný zlomek veškeré agendy, která zůstala i nadále součástí fondu Ústřední kancelář Hluboká nad Vltavou.

Souvislá řada křivoklátských archiválií začíná tedy až po prodeji tohoto komorního panství v roce 1685 Valdštejnům.

Příbuzenské vztahy mezi rodem Valdštejnů, Berků a Fürstenberků vysvětlují pak okolnost, že základ křivoklátského archivu tvoří vlastně tři časově i prostorově oddělené úseky. Nejstarší částí archivu jsou písemnosti Berků z Dubé, týkající se převážně jejich majetku.

Druhou část tvoří písemnosti valdštejnské, které jsou archivovány po zakoupení Křivoklátska spolu se spisy, týkajícími se správy dalších valdštejnských statků (Dobrovice, Loučeň, Duchcov, Horní Litvínov, Třebíč). Po smrti Jana Josefa Valdštejna (1731) přešel archiv prostřednictvím jeho dcery Marie Anny na Fürstenberky. Tak dochází ke sloučení obou archivů,

k nimž jsou připojeny též vlastní písemnosti fürstenberské a vytvořen základ pozdějšího archivu křivoklátského.

Noví majitelé křivoklátského panství se snažili vznést pořádek nejen do správy svého majetku, ale měli i zájem o řádné vedení spisové agendy a s tím související ukládání písemností.

I v tomto období dochází však k některým zásahům, které ochuzují archiv o velmi cenné písemnosti. Důkazem toho jest soupis listin, které jako součást valdštejnského archivu byly předány na příkaz císařovny Marie Terezie do Vídně a pocházely z archivu pána z Lipé. Tyto listiny v počtu 44 kusů zahrnují časové rozmezí let 1268-1577 a byly předány 14. dubna 1750. V témž roce bylo předáno dalších 159 dokumentů z let 1321-1607, které byly až dosud uloženy v pražské kanceláři Marie Anny Fürstenberkové.

Žádoucí konsolidaci správních záležitostí bránil též dlouholetý spor o nástupnictví v rodinné svěřenectví křivoklátské, jehož archiv byl mezi tím přestěhován do Fürstenberského paláce v Praze. Teprve v roce 1803, když byl dědický spor již rozhodnut a v té souvislosti byl určen i právoplatný majitel knihovny, archivu, sbírky mincí a antik, nastala vhodná doba pro systematické rozřídění a uspořádání písemností, týkajících se rodu a majetku Fürstenberků. Tímto úkolem byl pověřen rozhodnutím z 1. ledna 1805 archivář a knihovník Prokop Schnell. Dekret o jeho ustanovení byl vydán Alžbětou Fürstenberkovou, která zastupovala nezletilého syna Karla Egona II. a podle něho byl Schnell pověřen převzetím knihovny, sbírky mincí a antik a hlavního archivu do řádné správy podle instrukce pro ten účel zvlášť vydané.

Zdá se však, že Schnell nebyl tím pravým mužem, který by byl schopen uvést fürstenberský archiv do pořádku, a že neměl dosti trpělivosti a pevné vůle zabývat se tříděním a systematickým ukládáním písemností. Více pozornosti věnoval knihovně než listinnému materiálu. Archivní práce zůstaly stranou a bylo proto třeba uvažovat o nové, mladší síle, která by zvládla splnění požadovaných úkolů. Za Schnellova nástupce byl vybrán Karel Egon Ebert, jehož jmenování Fürstenberským archivářem a knihovníkem nebylo jistě náhodné, vždyť jeho otec Dr. Michal Ebert byl v té době administrátorem křivoklátského panství. Ebert nastoupil do nové funkce v červenci 1825 a výsledky jeho práce brzy ukázaly, že volba byla v tomto případě šťastná a na prospěch věci. Mladý, teprve čtyřiaadvacetiletý archivář, knihovník a současně básník byl sice německého původu a vychování, ale horlivě podporoval český probuzenecký život.

Jako archivář byl Ebert postaven před obtížný úkol uspořádat nepřehledné množství písemností a shledat na různých místech roztroušené archiválie, mající vztah ke Křivoklátu i ostatnímu majetku Fürstenberků v Čechách. Ebert se ujal tohoto úkolu s příkladnou houževnatostí a pevnou vůlí, i když hned krátce po nástupu si stěžuje v relaci tehdejšímu majiteli, že shledal při běžné prohlídce archivu písemností několika století v rozházených fasciklech nebo volných listech, vytvářející nepřehledné množství materiálu. Pouze 17 fasciclů bylo nalezeno urovnaných, ovšem

pouze jako běžná registratura a nikoliv jako archiv v pravém slova smyslu. Byly to především spisy dědického sporu z let 1801-1805.

Již po prvním seznámení se s problematikou svěřeného archivu pouští se Ebert do pilné, systematické práce, o jejíž postupných výsledcích podává pravidelné zprávy. Tato hlášení obsahují zajímavé údaje o Ebertových názorech na způsob pořádání archivu a o systému, který pokládal pro rychlé a účelní zpřístupnění za nejvhodnější. V roce 1828 konstatuje K. E. Fürstenberk s uspokojením, že z podávaných zpráv soudí, že předběžné práce pokročily již tak daleko, že je znám obsah pražského hlavního archivu a že je možné již pracovat na jeho účelném pořádání. Současně vyslovil souhlas, aby byl do Prahy přemístěn archiv z Křivokláta, který byl při posledním požáru hradu v roce 1826 ohrožen a který byl podle Ebertova názoru v zoufalém stavu.

V té době byla již roztríděna nepřehledná zmeť listů a listin na hlavní skupiny podle uměle vytvořeného schématu, nadepsány jednotlivé fascikly a přílohy spojeny s hlavními spisy. Současně byly pořizovány seznamy důležitých a zajímavých dokumentů. V roce 1832 dostává se Ebertovi nového ocenění jeho pilné práce, když v rozhodnutí o rozšíření jeho pravomoci z 15. června 1832 výslovně uvádí K. E. Fürstenberk, že pražský archiv již není mrtvým pokladem pamětihodností, ale bohatým pramenem historických událostí. Současně je v této rezoluci rozšířena pravomoc ředitele archivu a knihovny a současně knížecího rady Karla Egona Eberta v tom směru, že všechny písemnosti běžného charakteru mají procházet archivem, Ebert má právo vyjádřit své dobrozdání k nim a vyžadovat předání starších registratur všech hospodářských složek křivoklátského panství do pražského archivu. Z četné korespondence Eberta s majorátním pánem vyplývá, že mladý - v té době teprve 31letý archivář a knihovník - požívá velké důvěry i vážnosti v té době nezvyklé. Proto také se Ebertovi podařilo získat plnou podporu k jednání se schwarzenberským archivem v Třeboni, kde, jak zjistil, bylo mnoho dokumentů, týkajících se Křivoklátska; z nich některé buď v originále nebo v opise převzal Ebert pro fürstenberský archiv.

V roce 1832 dosáhl Ebert povolení k prohlídce rodového archivu fürstenberského v Donaueschingen. Podařilo se mu přitom nalézt skříň dosud nezpracovaných spisů v české řeči. Byly to převážně písemnosti, týkající se berkovského majetku. Jejich nález, jak Ebert výslovně uvádí, uvítal zejména František Palacký, neboť tento materiál doplňoval mezeru téměř padesáti let v dějinách tohoto rodu a byl cenným přínosem pro jeho literární práci. Když se však mělo jednat o převzetí nalezených spisů, narazil Ebert na nepochopení ze strany vedoucího archivu v Donaueschingen. Teprve na přímý rozkaz tehdejšího majitele panství byly spisy vydány pro pražský archiv. Ještě jednu překážku však musel Ebert překonat při dopravě spisů do Čech. Jak ve zprávě uvádí, stávalo se často, že na soukromé rakouské archivy, obsahující historické spisy, si činil nárok Státní archiv ve Vídni. Proto odstranil Ebert všechna označení z nalezených spisů a obaly na ně opatřené nápisy uložil do cestovního kufru, který vezl jako zavazadlo a sbírku spisů dal

v bednách dopravit do Čech s označením „Správní spisy“, patřící registratuře fürstenberského panství Křivoklát a Krušovice. Tak přešla zásilka šťastně hranice bez dalšího pátrání.

Poněvadž funkce fürstenberského archiváře byla sloučena s funkcí knihovníka, bylo neméně důležitým úkolem pečovat o uspořádání knihovny, která se rozrostla díky sběratelské činnosti a bibliofilským zálibám Karla Egona Fürstenberka z původního malého souboru knih shromážděných Josefem Vilémem Fürstenberkem na rozsáhlou dvacetitisícovou sbírku, v níž byla zastoupena literatura historická, právnícká, ekonomická, přírodovědecká, matematická i teologická a řadila se mezi nejvýznačnější pražské knihovny. Ebert pracoval na lístkovém katalogu, který zachycoval soupis tisků a hodlal vyhotovit též katalog rukopisů knihovny, které byly ukládány jako samostatný oddíl. K uskutečnění tohoto záměru však již nedošlo a soupisové práce byly dokončovány až Ebertovými nástupci.

Ani katalog archiválií, tak jak jej navrhoval a zpracovával Ebert, nebyl dokončen v celém rozsahu a jiné úkoly, kterými byl Ebert pověřen, jej odvedly od započaté práce.

Po odchodu ředitele křivoklátského panství Karla Merleta na odpočinek je od 1. 7. 1854 jmenován Ebert administrátorem panství a pověřen vedením fürstenberského majetku v Čechách. Toto vysoké postavení znemožnilo pochopitelně Ebertovi pokračovat v započaté práci archiváře a knihovníka, přesto však neztratil o tento obor zájem i když uznává, že konečný katalog archiválií již nedokončí; nabízí proto svoji pomoc při práci svých nástupců, neboť mu záleželo na tom, aby o archiv bylo dobře postaráno. Proto také varuje před jeho uložením ve vlhkých místnostech Fürstenberského paláce a navrhuje vhodnější prostory.

K dokončení katalogu archivu však nedošlo ani v pozdější době. Jednou z příčin bylo poměrně časté střídání archivářů, z nichž každý se snažil udržet především v běžném stavu materiál, který se zatím znovu nashromáždil a dále pak to, že vedle práce archivní vykonávali ještě dohled nad registraturami jednotlivých hospodářských odvětví křivoklátského velkostatku a funkci knihovníků. A tak nejstarší jádro archivu, zpracované Ebertem, zůstalo prakticky beze změny. Po jeho odchodu ujal se v roce 1854 správy archivu ředitel fürstenberské kanceláře J. Haas, který však již v roce 1857 předal archiv tehdejšímu hlavnímu pokladníkovi V. Roubalovi. Pro správu knihovny byl v té době jmenován Rudolf Glaser, který pracoval na inventáři rukopisné sbírky. V roce 1859 převzal dohled nad archivem sekretariát ústředního ředitelství velkostatku, jehož práce však spočívala opět hlavně v udržování registratury tohoto centrálního úřadu. Četné organizační změny, které v té době probíhaly v oblasti velkostatku, zanechaly svoje stopy i v jeho archivu, kde se shromažďovaly další písemnosti, které nebyly vůbec zpracovány. Zásadní reorganizace správy je provedena v roce 1881, kdy dochází k přesídlení Ústředního ředitelství z Prahy na Křivoklát a současně i k přestěhování hlavního archivu i knihovny, která byla umístěna do předem

vybudovaných skříní ve velkém rytířském sále hradu Křivoklátu. Archiv byl uložen v tzv. malé rytířské síni, rovněž ve staré části hradu.

Správce archivu i knihovny byl v té době sekretář ústředního ředitelství křivoklátského velkostatku Felix Zeller, autor katalogu prvotisků knihovny. Po umístění písemností uspořádaných Ebertem a nazvaných od té doby „*Starý archiv*“ věnoval se Dr. Zeller pořádání dalšího, zatím neroztříděného materiálu. Pro svoji práci založil číselný katalog, do něhož zanášel spisy do archivu docházející i ostatní dodatečně nalezené dokumenty, pokud nebyly součástí jednotlivých hospodářských registratur. Kromě číselného značení používal Zeller též obsahového třídění podle Ebertova schématu o dvaceti skupinách. Touto prací byl položen základ pro další oddělení, které nazval „*Nový archiv*“ a v jeho doplňování bylo pokračováno prakticky až do doby převzetí křivoklátského velkostatku československým státem v roce 1929. Obě tato oddělení zahrnují proto v sobě nejenom písemnosti různého obsahu, ale vzájemně se i časově prolínají, neboť v novějším oddíle jsou obsaženy i dokumenty, které buď unikly Ebertově pozornosti nebo nebyly jím ještě zpracovány a navazují tak na písemnosti tzv. „*Starého archivu*“.

Dr. Zeller předával křivoklátský archiv a knihovnu v roce 1891 patronátnímu komisaři F. Durasovi. V tomto období byla již patrná snaha majitele velkostatku šetřit na personálním vybavení, a proto také funkce archiváře nebyla již samostatnou, nýbrž byla spojována současně s funkcí jinou. To ovšem nezůstalo bez vlivu na další osudy archivu. Započaté dílo Ebertovo a jeho pokračovatele Dr. Zellera nebylo vlastně nikdy dokončeno, archiv byl svěřován vedoucím spisoven nebo později penzistům za nízkou odměnu. Vedle zmíněných dvou oddělení narůstaly další registratury jako byla spisovna Ústředního ředitelství a registratury ostatních hospodářských a správních jednotek velkostatku. Není proto divu, že archivní práce vázla a v roce 1911 bylo třeba vážně uvažovat o řádném uspořádání křivoklátského archivu.

Na příkaz Max Egona Fürstenberka bylo zahájeno jednání s dvorním radou Janem Paukertem, který však po návštěvě Křivoklátu vypracoval jen stručný přehled křivoklátského „*Starého archivu*“. V této práci zmiňuje se o nutnosti dokončit uspořádání archivu, což však podle jeho názoru bude vyžadovat velmi mnoho času. Paukert nepřijal nabídku této práce a začátkem roku 1912 byl požádán o tutéž službu Dr. Ladislav Klicman, ředitel tehdejšího Místodržitelství archivu v Praze. Dr. Klicman v květnu 1922 podal zprávu o křivoklátském archivu, ve které doporučil stanovit časovou hranici, která by rozdělila písemnosti na vlastní archiv a na běžnou registraturu a současně navrhoval přezkoušet obsah Ebertova katalogu spisů, který nepokládal za vyčerpávající. Ani on však neprojevil ochotu provést nové uspořádání archivu a doporučil pro tuto práci mladého archiváře, dřívějšího studenta teologie Josefa Bergla, který pracoval již 14 let v archivu místodržitelství a od roku 1914 jako univerzitní archivář. Poněvadž Bergl byl služebně

vázán v Praze, bylo dohodnuto, že křivoklátské archiválie budou postupně odesílány do fürstenberského paláce, kde měl možnost pracovat ve volném čase na revizi nejstarší části archivu.

S touto prací začal v říjnu 1914, ale válečné události a špatný zdravotní stav zpomalovaly její tempo. Revize byla přerušena, když 18. listopadu 1918 byl převzat Fürstenberský palác ministerstvem sociální péče, archiv byl zabaven a převezen na Hradčany. Teprve po delším jednání byl přestěhován na Křivoklát a zde byl složen pro nedostatek místa v tzv. Augustově vězení na zem v nepřehledném a neurovnaném stavu. Tak převzal 1. 1. 1925 archiv penzionovaný patronátní komisař velkostatku August Neumann, jehož první prací bylo uvést opět obě oddělení „*Starého*“ a „*Nového archivu*“ do původního stavu. Současně pořizoval katalog starých písemností, sestavený abecedně podle hesel a vytvořil tak vhodnou orientační pomůcku pro materiál „*Starého archivu*“. Poslední zásah postihl nejstarší část křivoklátského archivu těsně před převzetím velkostatku československým státem.

K prodeji křivoklátského velkostatku československému státu mělo dojít k 1. 7. 1929. Ještě před uskutečněním této kupní smlouvy byla na základě protokolu z 11. 6. 1929 odevzdána knihovna, archiv a muzeum na hradě Křivoklátě Státnímu pozemkovému úřadu a současně ministerstvu zemědělství. Podle úvodní části protokolu směl odevzdávající „s vědomím ministerstva školství a národní osvěty vyřadit z knihovny a archivu předměty pro něho respektive jeho rodinu významné a po případě památkově cenné, které jsou tudíž z převzetí vyloučeny“. V oddíle hovořícím o archivu je zmínka o vyloučení celé řady archiválií z převzetí a je konstatováno, že již před 4. prosincem 1928 vyloučil odevzdávající z křivoklátských archiválií velký počet rodinných písemností, které s vědomím ministerstva školství a národní osvěty uložil v Praze. Kromě toho zůstaly odevzdávající straně spisy z registratury Ústředního ředitelství na Křivoklátě, pokud vyplynuly z ústřední činnosti sekretariátu fürstenberské osobní kanceláře a dále spisy bývalého panství Králův Dvůr, statku Petrovice a některé osobní písemnosti Karla Fürstenberka. Na závěr hovoří zmíněný protokol o tom, že seznam rodinných písemností, které byly z archivu vyřazeny koncem roku 1928 nebyl dosud vyhotoven a odevzdán.

Druhá část protokolu jedná pak o křivoklátské knihovně.

Uzavírá se tak historie křivoklátského archivu, jehož nejzávažnější část zůstala přes nepopíratelné snahy o další uspořádání v takovém stavu, k jakému položil základy Karel Egon Ebert a jeho pokračovatel Dr. F. Zeller. Po převzetí velkostatku připadl křivoklátský archiv a knihovna do správy Státního zemědělského archivu v Praze v rámci tehdejšího podniku Státní lesy a statky. Archivářem a správcem knihovny byl ustanoven bývalý fürstenberský zaměstnanec Rudolf Maxera, který po odchodu na odpočinek koncem roku 1934 byl vystřídán Františkem Halfárem. V tomto období a prakticky až do roku 1947 byl křivoklátský archiv jen udržován tak jak byl převzat a až na některé revizní práce a umístění běžných registratur nebylo v archivní práci

pokračováno. Další organizace probíhající u Státních lesů se projevily i v příslušnosti křivoklátského archivu, který již nebyl pouze archivem bývalého velkostatku, ale zabezpečoval i další archivní fondy. Správa knihovny archivem trvala až do roku 1958, kdy došlo k rozdělení obou institucí a odborná správa knihovny byla svěřena Národnímu muzeu v Praze.

III. Skladba a popis fondu

Pro širší posouzení toho, jak byla vedena písemná agenda bývalého křivoklátského panství v nejstarší době, je příliš málo podkladů v jeho archivu. Z dochovaných zlomků nejstarších písemností lze konstatovat, že zde byl sice určitý systém pro správu rozsáhlého komplexu zaveden - a o tom jistě nelze pochybovat, jestliže jsou k dispozici zprávy a korespondence křivoklátských hejtmanů, dochované ve fondu Národního archivu - ale způsob vedení agendy a její rozsah a obsah v době komorní nelze již rekonstruovat. Potřebné podklady pro tento účel se nedochovaly a inventáře převzatých písemností při prodeji panství Valdštejnům jsou pouze soupisy, sestavené podle v té době vžitého vzoru. Poněvadž ani v průběhu 18. století nebyl vnesen do agendy křivoklátského panství žádoucí řád a systém, kterému bránily ještě časté změny na místech vedoucích úředníků i odlehlost vrchního úřadu, jehož sídlo bylo v Krušovicích, stával se křivoklátský archiv jen souborem neurovnaných, neúplných a nesystematicky uložených písemností.

Tak je shledal zmíněný archivář Ebert a jako jediné možné východisko pro splnění uloženého mu úkolu zpřístupnit a uspořádat archiv viděl v roztřídění starých písemností podle uměle vytvořeného schématu. Tím pozbyl starý křivoklátský archiv charakter vlastního a samostatného archivu patrimonialia a stal se jen souborem uměle uspořádaných jednotlivin, sloučených s pražským fürstenberským archivem.

Písemnosti oddělení „*Starý archiv*“ byly zčásti uspořádány, v Ebertově práci pak pokračovala řada jeho nástupců (již jmenováni archiváři J. Haas, V. Roubal, R. Glaser) a jimi uspořádané písemnosti vytvářejí oddělení zvané „*Starý archiv*“.

Dr. Zeller pak zpracoval převážnou část písemností, zařazených do další skupiny nazvané „*Nový archiv*“. Způsob uspořádání a značení jednotlivých fasciкул provedený Ebertem zůstal i zde bez dalších zásahů s ohledem na původnost této práce a na častou citaci pramenů v příslušné literatuře. Základní Ebertovo roztřídění písemností bylo provedeno do skupin označených písmeny A-U podle tohoto schématu:

A - Dokumenty, týkající se správ a závazků fürstenberského rodu

B - Dokumenty o nabytí hodností a čestných práv

- C - Pamětihodnosti fürstenberského rodu
- D - Práva a závazky rodů spřízněných
- E - Dokumenty o nabytí hodností a čestných práv rodů spřízněných
- F - Pamětihodnosti jiných šlechtických rodů
- G - Práva a závazky týkající se křivoklátského panství
- H - Správa křivoklátského panství
- I - Pamětihodnosti vztahující se ke křivoklátskému panství
- K - Práva a závazky na majetky spřízněných a jiných rodů
- L - Správa majetku spřízněných nebo jiných rodů
- M - Pamětihodnosti vztahující se na majitele spřízněných nebo jiných rodů
- N - Historické údaje a pamětihodnosti se vztahem k rakouskému státu
- O - Historické údaje a pamětihodnosti se vztahem k českému království
- P - Historické údaje a pamětihodnosti jiných zemí
- Q - Všeobecné dějinné události a pamětihodnosti
- R - Církevní záležitosti
- S - Poddanské záležitosti
- T - Soukromé záležitosti méně vážné
- U - Různé

Tímto uspořádáním a složením nejstarších písemností fürstenberského a současně i křivoklátského archivu vznikl soubor obsahově roztríděných jednotlivin, které z největší části zahrnují období 16. - 19. století. Poněvadž Dr. Zeller pokračoval v Ebertově práci podle stejného systému třídění i u později nalezených starých písemností a spisů běžně do archivu docházejících, navazovala tato jeho práce bezprostředně na „*Starý archiv*“, i když tomuto souboru byl dán - zřejmě z důvodu odlišení od práce Ebertovy - název „*Nový archiv*“. Pro potřebu studijní a badatelskou je třeba pokládat obě skupiny za jedno oddělení, poněvadž jejich písemnosti se vzájemně prolínají i doplňují a jejich citaci nalezneme rovněž v literatuře. Rozdíl spočívá pouze v tom, že písemnosti „*Nového archivu*“ jsou uloženy podle číselného pořadí a i když jsou označeny příslušnými písmeny A-U podle jejich obsahu, nebyly již podle toho roztríděny. Lze se domnívat, že Dr. Zeller neměl v úmyslu zasahovat již do hotové Ebertovy práce a pokračoval proto svým vlastním pojetím v třídění a pořádání nezpracovaných písemností. Pro orientaci a vyhledání potřebných spisů slouží v obou skupinách původní pomůcky, a to pro „*Starý archiv*“ heslovitý seznam, sestavený abecedně, pro „*Nový archiv*“ pak číselný seznam s uvedením stručného obsahu spisu a Dr. Zellerem započatý a jeho nástupci dokončený obsahový katalog, odvozený z původního Ebertova schématu.

Podle těchto pomůcek lze se seznámit s obsahem jednotlivých skupin starého a nového archivu. Písemnosti prvních třech skupin označené A, B, C mají převážně charakter rodinného archivu; jsou zde spisy, týkající se majetkových sporů o pozůstalost rodu Berků, spisy procesu mezi Fürstenberky a dědici Lva Buriana Berky z Dubé o statky v Čechách a na Moravě (Dačice, Budišov a Nové Veselí) a rozsáhlá korespondence s právními zástupci v těchto záležitostech. Dále kupní smlouvy na křivoklátské panství a statek v Nižboru v době valdštejnské, smlouvy o koupi dalších menších statků, listina o zřízení křivoklátského svěření a projednání dědického sporu o tento majetek. Mezi pamětihodnosti jsou zařazeny spisy z veřejné činnosti K. E. Fürstenberka a jeho korespondence s Marií Terezií a Josefem II., účast na sněmech a korespondence z úřední činnosti některých členů rodu.

Do dalších třech skupin (D-F), které obsahují písemnosti rodů spřízněných a jiných byly zařazeny dokumenty rodu Berků, Kolovratů, Kouniců, Lobkowiczů, Schwarzenbergů, Thurn-Taxisů, Valdštejnů a dalších, dotýkající se opět většinou majetkových záležitostí a sporů, pozůstalostního jednání. Jsou zde mnohé písemnosti o různých jednáních v cizině, např. zpráva o poselství Arnošta Valdštejna do Lisabonu, Berky z Dubé k polskému králi Zikmundovi, četná korespondence různých příslušníků rodu Berků a jejich rodinné záležitosti. Při porovnání dochovaných seznamů spisů se skutečným stavem a z poznámek v těchto seznamech zjišťujeme ovšem, že velká část písemností, zařazených do skupin A-F byla jako významné dokumenty vyřazena ještě před převzetím archivu československým státem a z Křivokláta dřívějším majitelem odvezena, jak o tom byla již zmínka.

K vlastnímu křivoklátskému panství se vztahují především písemnosti, které jsou ve skupině G-I. Tyto spisy mají velký význam pro poznání správy a provozu tohoto panství, neboť se dotýkají téměř všech oborů podnikání, které bylo na podobném rozsáhlém majetku obvyklé. Jsou zde především zprávy hejtmanů o hospodářských záležitostech, ať už se týkají zemědělství, lesnictví, myslivosti nebo důlního a hutního podnikání. Pokračování těchto zpráv jsou pak podrobnější hlášení lesního a hospodářského úřadu, hlavní pokladny o záležitostech finančních a účetních a vrchního úřadu o správě panství. Celá řada písemností se týká soudního ocenění a koupě panství, lenních a poddanských záležitostí, obsahuje instrukce pro různé úředníky, projednává hraniční věci, vztahy k sousedním statkům a k ochranným městům (Nové Strašecí, Unhošť) a k městu Rakovníku, zabývá se průmyslem, obchodem a dopravou (koněsprežka Praha-Lány), záležitostmi daňovými, vojenskými i správou ostatních statků mimo křivoklátské panství (Mšec, Dačice, Budišov, Nové Veselí, Chrást, Slatiňany aj.). Do tohoto souboru písemností zařadil K. E. Ebert též věci archivu a knihovny tím, že sem uložil staré inventáře spisů a knih, dále věci cechovní a několik dochovaných pozemkových knih a starých listin.

Další tři skupiny (K-M) se týkají především majetku rodů s Fürstenberky spřízněných. Jsou to různé kupní smlouvy a jejich opisy na menší statky, statečky a dvory, hraniční a jiné spory, opisy privilegií města Duchcova a opět některé hospodářské záležitosti a zprávy z berkovských statků z panství Dobrovice, Loučeň a jiných statků.

Písmeny N-Q byly označeny písemnosti, jejichž obsah se týká historických událostí českého a rakouského státu, některých dalších zemí a všeobecných pamětihodností. Nalezneme zde archiválie, jejichž obsahem jsou záznamy o diplomatických jednáních, zprávy o korunovacích, o jednáních obchodních i o usneseních sněmovních, místodržitelenských a dále různé patenty a nařízení, týkající se mincovnictví, monopolů, požárních řádů aj. Je zde korespondence o událostech z třicetileté války, o konfiskaci, zprávy o válkách tureckých, prusko-rakouské, bitvě u Lützen, spisy o šíření kacířství, smuteční i oslavné projevy a některé další poznámky o historických událostech.

Písemnosti zařazené do posledních čtyř skupin (R-U) se zabývají věcmi církevními, zejména zakládání a stavby kostelů, nadacemi při nich, církevními obřady a dotýkající se záležitostí duchovenstva, poddaných. Zde převažují spisy o přijímání a propouštění poddaných, o jejich sporech a záležitostech robotních. Do posledních dvou oddílů byly zařazeny již jen věci různého obsahu, které neměly bezprostřední vztah k panství. Jsou to různé žádosti a prosby, sbírka pojednání ve věcech finančních, státnických a zemědělských, formuláře úředních podání, opisy korespondence známých osobností, sbírka lékařských předpisů, úvahy politického a historického charakteru, zprávy o pokusech bratří Montgolfierů a několik astronomických nákresů.

Z této obsahové charakteristiky je patrné, že nejvíce péče a času bylo věnováno dokumentům, které se týkaly rodinných záležitostí Fürstenberků. Je to pochopitelné, neboť především to bylo Ebertovým úkolem, když byl pověřen uspořádáním archivu, jehož dokumenty měly v první řadě chránit majetková práva majitelů. Tím lze také vysvětlit, že daleko v menším rozsahu jsou zastoupeny písemnosti, které by umožňovaly hlubší studium postavení poddaných na křivoklátském panství a pokud jsou dochovány, mají opět z největší části obsah majetkoprávních záležitostí.

Na oddělení písemností tímto způsobem uspořádaných úzce navazují archiválie, které zpracoval poslední fürstenberský archivář Rudolf Maxera. Za dobu své činnosti, která přesahuje až do období, kdy křivoklátský archiv přešel do státní správy (Maxera sloužil u podniku SLS až do konce roku 1934), tento archivář shromáždil celou řadu písemností, které nebyly zpracovány jeho předchůdci, nebo které vytrídil z ostatních oddělení fondu Velkostatek Křivoklát. Maxera pořídil k těmto písemnostem jejich soupis, který je původní evidenční pomůckou. V něm jsou zachyceny též dodatečně další archiválie, které byly ještě nalezeny v dobách pozdějších, kdy v křivoklátském

archivu působil archivář František Halfář a po vytvoření Oblastního zemědělsko-lesnického archivu Jan König.

Zmíněné archiválie jsou tedy uvedeny jako dodatek fondu a zpřístupněny jednak v inventáři jejich soupisem pod zn. SM (Sbírka Maxerova), dále pak v rejstříku inventáře a v tématickém rejstříku, který byl vypracován v roce 1975. Písemnosti této skupiny v mnohém směru doplňují oddělení „*Starý a Nový archiv*“.

V této souvislosti je třeba zmínit se též o souboru pozemkových knih křivoklátského dominia a k němu přidružených statků. Tyto pozemkové knihy byly po zrušení patrimoniálního soudnictví uloženy u příslušných soudů a pak převzaty do archivní úschovy I. oddělením Státního (oblastního) archivu. V roce 1975 byly na pokyn Archivní správy MV zařazeny k fondu velkostatku, kam též provenienčně přísluší. Jsou uvedeny jako součást fondu ve skupině úředních knih samostatně. Jejich řadu doplňují ještě další pozemkové knihy, které byly již dříve uloženy v oddělení „*Nový archiv*“ velkostatku Křivoklát, neboť nebyly v roce 1850 předány soudům (jedná se o 23 pozemkových knih z let 1603-1798 se signaturami NA - 1502-1510, 1512-1520, 1963, 2094, 2113, 2118, 4319 G).

Původní uspořádání fondu, které bylo třeba respektovat, zahrnuje do aktového materiálu též listiny. Tyto jsou v inventáři zachyceny pod těmito čísly: 193, 207, 315, 316, 317, 320, 321, 322, 323, 417, 438, 441, 471, 491, 666, 869, 973, 1057, 1268, 3632, 3777, 3778.

Oddíl map a plánů, ve které jsou zajímavé mapy českých krajů, celních inspektorátů a některé další mapy z 18. století, uzavírá celý fond, který po doplnění dodatečně zpracovanými archiváliemi má tuto skladbu:

I. Knihy

II. Aktový materiál:

a) evidenční pomůcky původní

b) spisy:

1/ Starý archiv

2/ Nový archiv

3/ Sbírka Maxerova

III. Mapy a plány

V těchto skupinách je celkem uspořádáno:

24 listin

205 pozemkových knih

7 evidenčních pomůcek původních

3846 inventárních čísel aktového materiálu
79 map a plánů,
celkem tedy 4161 inventárních čísel

Evidenční jednotky nejsou uvedeny z toho důvodu, že spisový materiál je uložen v původních skříních fürstenberského archivu volně ve fasciklech a z nich mnohé, pokud to bylo obsahově vyhovující, byly sloučeny pod jedno inventární číslo.

IV. Význam fondu a možnosti jeho využití

Fond je bohatým zdrojem poučení o postupném vývoji rozsáhlého majetku od samých jeho počátků v době komorní přes období feudalismu a kapitalismu až do doby nedávné. Obsahuje dokumenty, které mají svůj vztah nejen ke Křivoklátu, ale i k jeho vzdálenějšímu okolí. Fond poskytuje archivní materiál a mnoho cenných předmětů pro práce z dějin lesnictví, zemědělství, železářství i pro poznání kulturních a sociálních poměrů v kraji. Pro úplné využití těchto pramenů je ovšem třeba hledat jejich doplnění též v ostatních odděleních celého fondu „Velkostatek Křivoklát“, která jsou rovněž inventarizována a zpřístupněna badatelské práci.

Pomůckou pro rychlejší orientaci po tak rozsáhlém archivním materiálu jsou jednak příslušné tematické rejstříky z různých hospodářských oborů, jednak úplný lístkový rejstřík, který zahrnuje všechny archiválie tohoto fondu.

V. Tištěný rejstřík

Dokončení pořádacích prací na fondu Velkostatek Křivoklát - oddělení Starý a Nový archiv bylo uskutečněno v roce 1976 při současném respektování zásad původního, starého uspořádání. Protože v inventáři fondu nebylo možné zachytit všechny spisové celky, byl současně zpracováván k fondu lístkový rejstřík, který by lépe a podrobněji zpřístupnil jednotlivé signatury. Tento lístkový rejstřík není však vhodný pro běžné předkládání ke studijním účelům a proto bylo přikročeno k jeho přepisu do knižní formy, která slouží badatelům jako rychlá informace po obsahu fondu. Kromě jmenného nebo věcného hesla obsahuje tento rejstřík údaj o inventárním čísle písemnosti, její signaturu, časový rozsah a stručný obsah archiválie.

Důležité nebo obsahově rozmanité písemnosti jsou rozepsány pod více hesly tak, aby vyhledávání bylo usnadněno a aby bylo možné vyhnout se zbytečným odkazům. Bylo však

z technických důvodů upuštěno od vypracování samostatného jmenného a místního rejstříku, jednotlivá hesla jsou řazena abecedně bez ohledu na toto možné dělení.

U signatur je zkratkou uvedeno příslušné označení písemnosti, takže značka SA řadí písemnosti mezi archiválie Starého archivu, značka NA do Nového archivu a SM mezi písemnosti tzv. Maxerovy sbírky, jak o tom bylo již výše hovořeno.

Celkem obsahuje tento rejstřík 5946 záznamů na 576 stranách a je určen jako orientační pomůcka pro zájemce po obsahu písemností zmíněného fondu.

VI. Tištěné tematické rejstříky

K archivnímu fondu „Velkostatek Křivoklát“, který vznikl z různé správní hospodářské činnosti tohoto rozsáhlého majetku, jsou zpracovány tematické rejstříky, umožňující výběrovou formou základní informaci o písemnostech fondu z několika hledisek. Jsou to tematické rejstříky z oboru dopravy, hornictví, lesnictví, myslivosti, ostatního průmyslu, stavebnictví, zemědělství a železářství.

Názvy oddělení jsou uváděny ve zkratkách takto:

Starý archiv	- SA
Nový archiv	- NA
Sbírka Maxerova	- SM
Poručenská kancelář	- PK
Kancelář administrace	- KA
Ústřední správa	- ÚS
Lesní úřad	- LÚ
Hospodářský úřad	- HÚ
Stavební úřad	- SÚ

Regestové záznamy rejstříků jsou seřazeny podle jednotlivých oddělení fondu „Velkostatek Křivoklát“. Záznam je určen názvem oddělení fondu, signaturou nebo inventárním číslem spisu a časovým údajem.

Pro snadnější orientaci jsou připojeny ještě rejstříky osob a míst a rejstříky věcné. Odkazují na pořadová čísla regestů a výběrově uvádí nejdůležitější údaje jednotlivých záznamů.

1) Doprava

Křivoklátsko, jehož členitá a pahorkovitá krajina s rozsáhlými lesními komplexy znesnadňovala vybudování vhodných a dobrých spojovacích cest, leželo v dávných dobách stranou od hlavních zemských cest. Postupný vzrůst osídlení a s tím i spojený rozvoj výroby si však vynucuje potřebu nových komunikačních prostředků. Vzrostl význam dopravy osob, zboží i zpráv, a to v závislosti na rozvoji lesní i zemědělské produkce, na rozvoji průmyslu, obchodu a dalších odvětví přidružené výroby.

Valdštejnové i Fürstenberkové byli jako držitelé bývalého křivoklátského panství i obchodními podnikateli, a proto hledali pro rozvinutou výrobu svých průmyslových závodů i vhodná, třeba i vzdálená odbytíště. S tím souviselo i budování rozsáhlé silniční sítě, zpřístupňování vodních cest, stavba koněspřežné dráhy z Prahy do Lán v první třetině 19. století i pozdější projekty parní železnice. Nebyla zanedbávána ani možnost voroplavby a jiné lodní dopravy, stavby mostů a dalších vodních děl v celé oblasti Křivoklátska. Postupná modernizace a specializace výrobních odvětví velkostatku přináší v době kapitalistického hospodaření i nové směny v dopravním režimu, rozšiřuje se železniční síť, která umožňuje přepravu dřeva, uhlí, výrobků železáren apod., zdokonaluje se poštovní doprava a je zaváděno telefonní a telegrafní spojení.

Na budování těchto nových komunikačních prostředků, které již přecházejí do státní správy, podílí se velkostatek již jen v menší míře a uplatňuje pouze při jejich plánování vliv k uhájení a prospěchu svých zájmů až do doby, kdy vlastnictví, řízení a správa celého křivoklátského komplexu přechází v roce 1929 na čs. stát.

Četné písemnosti fondu „Velkostatek Křivoklát“ jsou obsahově zaměřeny na obor dopravy. Proto je účelem tohoto tematického rejstříku soustředit ze všech oddělení fondu záznamy, které mají k tomuto tématu určitý vztah. Rejstřík slučuje dokumenty od nejstarších dob a dochovaných písemností bývalého křivoklátského panství až do jeho prodeje v roce 1929. Jsou to písemnosti, uložené v oddělení Starý a Nový archiv, Ústřední správa, Lesní a Hospodářský úřad, Stavební úřad a písemnosti v dalších oddílech zmíněného fondu. Rejstřík poskytuje základní informace na dané téma, při čemž nelze ovšem opomenout souvislosti, které měly bezprostřední vliv na rozvoj dopravy na Křivoklátsku, jako bylo lesnictví, zemědělství a další formy průmyslového podnikání, k nimž již byly tematické rejstříky zpracovány.

Tematický rejstřík obsahuje celkem 417 záznamů z let 1575-1929, má 53 stran a byl vypracován v roce 1976 archivními pracovníky Josefem Štěpánkem a Marií Štěpánkovou.

2) Hornictví

Špatný hospodářský stav křivoklátského panství v době, kdy spadalo pod správu české komory, a následky třicetileté války způsobily, že pozbylo význam pro královskou komoru a v roce 1685 došlo k jeho prodeji Arnoštu Josefu z Valdštejna. Nový majitel získal touto koupí rozsáhlý lesní a zemědělský majetek s příslušnými hospodářskými objekty a také některé průmyslové podniky s doly na železnou rudu u Krušné hory u Hudlic a na rumělku u Svaté na Berounsku.

Kupní smlouvou byla zajištěna povinnost dodávat železnou rudu a potřebné palivo pro hutní podniky v Králově Dvoře. Postupem doby se rozšířilo důlní podnikání na získávání dalších ložisek kamenného uhlí na Lánsku a vyhledávání kutisk i v oblastech sousedních panství, jako bylo Hořovicko, Radnicko, Zbirožsko, Kladensko a jinde. Ve starých písemnostech z rozhraní 17. a 18. století jsou zmínky o dolování zlata u Jílového, rtuti u Svaté, o dolování síry a o pokusech vyhledávání ložisek stříbra a zejména kamenného uhlí a železné rudy.

S rozvojem křivoklátského železářství bylo třeba věnovat pozornost i dalšímu rozšíření surovinové základny zvětšením území s ložisky potřebných nerostů a proto v době, kdy majiteli křivoklátského panství byli již Fürstenberkové, bylo vynaloženo v tomto směru mnoho úsilí. V polovině 19. století předpokládá tehdejší důlní a hutní ředitel Antonín Mayer zprávu, podle které v roce 1826 bylo v majetku panství celkem 45 důlních měr o rozsahu 165 032 sáhů čtv., v roce 1855 to bylo již 78 měr s 579 000 sáhy čtv., předpokládaná surovinová základna byla propočtena v roce 1826 na 140 let, kdežto v roce 1855 na 500 let. Nesmlouvavý konkurenční boj, který se rozvinul mezi většími železářskými podniky, nutil majitele křivoklátského velkostatku, aby byla přebudována zastaralá výroba železa v pecích na dřevěné uhlí na moderní pece koksové. Avšak hospodářská krize a ztráta možnosti získat kvalitní uhelná a železnorudná ložiska vedly k postupné stagnaci výroby v křivoklátských železárnách a tím i v důlním podnikání. V 70. letech 19. století byl postupně zastaven provoz železáren, které i s důlními podniky převzala v roce 1880 Česká montánní společnost, ve které měli Fürstenberkové značnou akciovou účast. Další podnikání se pak omezilo již jen na kapitálovou účast v jiných oblastech.

Důlní podnikání křivoklátského velkostatku zanechala celou řadu písemností, které jsou roztroušeny po celém fondu „Velkostatek Křivoklát“. Z toho důvodu byl vypracován rejstřík, který slučuje písemnosti od nejstarších zápisů na téma hornictví, dochovaných v oddělení Starý a Nový archiv až postupně všechny další písemnosti ostatních oddělení zmíněného fondu. Nejobsáhlejší materiál je pochopitelně dochován z období 19. století a je uložen ve fondu Ústřední správa velkostatku. Ostatní oddělení vhodně doplňují a upřesňují obsah těchto písemností.

Tématický rejstřík obsahuje celkem 389 záznamů s časovým rozsahem 1629-1929, má 53 stran a byl vyhotoven archivními pracovníky Josefem Štěpánkem a Marií Štěpánkovou v roce 1974.

3) Lesnictví

Historie křivoklátských lesů, které tvoří souvislá oblast převážné části středočeské pahorkatiny v povodí řeky Berounky, začíná již v dávných dobách knížecích, kdy na bývalém loveckém dvorci ve Zbečně byl správcem knížecí, později královský lovčí. Ten již přesídlil na Křivoklát a podléhal hejtmanu hradu. Pro výkon své funkce měl lovčí z počátku za pomocníky pouze robotní lid. Teprve koncem 16. století dostává tehdy již vrchní lovčí k ruce pomocníka s titulem polesný písař. Vrchní správu i kontrolu hospodaření v křivoklátských lesích vykonával podkomořský úřad v Praze.

V době komorní bylo Křivoklátsko oblastí bohatou na zvěř a jeho hluboké lesy byly vyhledávaným a významným lovištěm panovníků. Zprávy křivoklátských hejtmanů na českou komoru hovoří však většinou o špatném stavu lesů a při vizitaci panství v roce 1566 byly shledány četné holiny, zpustošené lesní porosty a mnoho míst, kde „lesové jsou velmi vochuzení“. Teprve stoupající potřeba palivového a stavebního dřeva ovlivňovala i lesní hospodářství, které až dosud nebylo vedeno snahou a péčí po obnově lesních porostů. Instrukce ze 16. století se omezují jen na povšechná ustanovení, která měla chránit les před přílišnou těžbou hlavně v těch místech, kde má zvěř svá stanoviště a mělo se dbát, aby při mýcení, prosekávání a pálení lesů nebyla zvěř plašena (Archiv český, XXII., str. 241). Také četná oprávnění pastvy a sběru dřeva v královských lesích měla být vykonávána jen na takových místech, kde by lesu a zvěři nebyla na škodu.

Snahy o zvýšení výnosu panství vedly ovšem k tomu, že myslivost nemohla být stále preferovaným odvětvím hospodářství a bylo třeba zaměřit pozornost k pěstování lesa. Podle jednoho z dokladů o stavu křivoklátského panství na počátku 17. století (Vs Křivoklát, sign. NA-583) slouží při lesích 21 stálých zaměstnanců, z toho 1 fořtmistr, 1 lovčí, 17 fořtů, 1 ptáčník a 1 psovod.

V roce 1685 končí komorní správa panství, které se stává majetkem Valdštejnů. Noví majitelé se snaží co nejdříve zvýšit důchody, plynoucí z lesního hospodaření, které se stává hlavním zdrojem příjmu. Jsou vydávány nové instrukce (sign. NA 338), které - i když přejímají mnohá ustanovení z doby komorní - přinášejí také určitá zlepšení. Tak je např. zakazována pastva dobytka v mladých lesích, při prodeji trávy v lese má být dbáno toho, aby nárost nebyl ničen, vesnicím mají být vykázány určité pastviny. Rozmístění pastvin je třeba měnit podle toho, jak kde je nový, mladý les a nálet lesní se má chránit. Rovněž tak bylo třeba dbát větší opatrnosti při pálení uhlí, aby nevznikaly škody ohněm. Tyto snahy byly vyvolávány zvýšenou poptávkou po stavebním dřevu, vzrůstal též obchod s palivem, které bylo dodáváno do Prahy. Rozvoj průmyslu, nové doły a železárny, to vše ovlivňovalo spotřebu dřeva, nutného k provozu a dalšímu jejich rozkvětu.

První polovina 18. století znamená změnu v držitelích panství, které přechází na Fürstenberky. Noví majitelé projevují snahu o zvelebení křivoklátských lesů. Jejich stav byl velmi

neutěšený, jak vyplývá z berního přiznání v roce 1749, podle kterého připadalo ze 77 945 strychů lesní půdy na pastviny a holiny 35 133 strychů, tedy téměř 45%, na lesy listnaté 1261 strychů, jehličnaté 2954 strychů, na smíšené porosty 4529 strychů a na mlaziny a houštiny 34 068 strychů (NA sign. 2291). V roce 1795 byl znovu obsazen úřad lesmistra Františkem Alsterem, který byl především praktickým lesním hospodářem a vytýčil si jako prvořadý úkol zalesňování nesmírných křivoklátských holin. Instrukce organizuje správu lesního hospodářství na větší obvody, které se dělily na polesí. V čele obvodů byli tři lesní pojezdni. Instrukce nabádala k pilnému sběru lesních semen, omezovala těžbu dřeva na únosnou míru podle předpokládaných zásob, zaváděla evidenci vyrobeného dřeva, usměrňovala výrobu dřevěného uhlí, doporučovala snížit stavy zvěře, omezit právo pastvy v lese (NA sign. 1962).

V době Alsterova působení bylo provedeno také ocenění křivoklátských lesů v letech 1789, 1794, 1802 a 1808 pro vyměření pozemkové daně. Tyto odhady (SA sign. H 31, NA sign. 1960) byly jakýmsi vodítkem pro těžební předpis, tento však nebyl a ani nemohl být dodržován, neboť odhady byly prováděny příliš povrchně. I když všechna ocenění sloužila především k účelům daňovým, poskytla přece jen určitou směrnicí pro stanovení těžby a poslední odhad z roku 1808 obsahuje i souhrnné ohodnocení stavu křivoklátských lesů (NA sign. 1478).

Počátky odborného lesního hospodaření na Křivoklátsku lze klást do doby vydání dalších instrukcí z roku 1804, z nichž první vymezuje působnost lesmistra, pojezdných, lesních, adjunktů a hajných a zdůrazňuje úkoly spojené se zalesňováním. Druhá instrukce je vydána výslovně pro stavebního a lesního inženýra Jana Bohutinského, který pracoval před tím na dobříšském panství (Poručenská kancelář, inv. č. 11 - sign. 6d). Instrukce obsahuje v posledních dvou bodech tuto lesnickou činnost: Pečovat o řádné plavení dřeva, vyměřit a odhadnout všechna polesí, připravit lesní hospodářský plán, vymeznikovat hranice a vykázat pusté mýtiny k umělému zalesnění.

Bohutinský předkládá již v dubnu 1806 návrh na systemizaci křivoklátských lesů a podle tohoto návrhu již vypracovaný lesní hospodářský elaborát pro polesí Brejl (NA sign. 848). V návrhu je uveden postup taxačních prací a zásady pěstování a obhospodařování lesních porostů. Kriticky se postavil k návrhu Bohutinského lesmistr Alster, který ve svém dobrozdání z 25. února 1810 uváděl mnohé důvody proti - podle jeho názoru - ne dost důkladně připravenému a současně nákladnému provedení lesní systemizace - hlavně pak to, že je třeba v první řadě vyšetřit nejasnosti v majetkových a užívacích právech. Alster tvrdí, že lesní semena vlastní provenience nemohou stačit na zalesnění, velké ztráty působí pastva dobytka a povolený sběr dřeva, což činí na 35 000 sáhů ročně.

Přes tyto skeptické námitky byly Bohutinského návrhy schváleny inspektorem panství Františkem Nittingerem a realizovány pro všechna polesí vypracováním lesních operátů, které se staly základem lesního zařízení křivoklátských lesů (Lesní úřad inv. č. 4-28). Pro správu lesů byli

přijímání osvědčení lesní hospodáři a jejich nástupci byli vychováváni ve dvouleté lesnické škole, která byla založena na Křivoklátě podle návrhu lesmistra Jana Gintla.

Další vývoj a reformy lesního hospodářství na Křivoklátsku byly zaměřeny k tomu cíli, aby byl co nejvíce zvýšen výnos a aby těžba dřeva uspokojila poptávku. To vedlo k novým revizím a k nové orientaci lesního hospodářství, které mělo podstatný podíl na celkové produkci velkostatku. Revize lesního hospodaření, prováděné postupně od roku 1830 po deseti letech, vedly též k nové skladbě lesních porostů. Ve velké míře je zaváděno pěstování smrku pro jeho vysokou užitkovou hodnotu a snadnější obhospodařování. Po reorganizaci v roce 1869 bylo svěřeno lesní hospodaření pěti lesním správám (Křivoklát, Dřevíč, Lužná, Buková a Kolna), které měly dohromady rozlohu 53 177 jiter. Nadřízeným orgánem byl Lesní úřad na Křivoklátě, v jehož čele stál lesní rada s těmito přidělenými silami: inspektor pro lesní zařízení, lesní asistent, lesní geometr, lesní adjunkt, praktikant na výpomoc. Lesnímu úřadu byli podřízeni 4 lesní inspektoři, kteří obstarávali správu a kontrolu v přidělených lesních obvodech. Na polesích byli lesní, adjunkti a hajní. Nová organizace v roce 1879 rozdělila křivoklátské lesy na šest lesních správ (Lány, Lužná, Dřevíč, Buková, Fürstenberk, Kolna) a zastoupení dřevin bylo koncem 19. století toto:

Smrky a jedle 34 %, borovice a modřiny 31 %, listnaté porosty 15 %, smíšený les 18 %, nízký les 2 %. Řídícím orgánem byl i nadále křivoklátský lesní úřad a tato organizace zůstala v podstatě beze změny až do doby převzetí správy velkostatku podnikem Státní lesy a statky v roce 1929.

Fond „Velkostatek Křivoklát“ má celou řadu oddělení, která se vzájemně doplňují nebo prolínají. Obor lesního hospodaření je pochopitelně nejvíce zastoupen v písemnostech oddělení Lesní úřad Křivoklát, které však tvoří souvislou řadu až od 2. poloviny 19. století. Starší spisy je proto třeba hledat v písemnostech oddělení Starého archivu křivoklátského panství, v oddělení Ústřední správa a další. Zpracování tematického rejstříku má proto sloučit všechny důležité údaje, které mohou sloužit badateli k základní informaci o materiálu, obsaženém v celém archivu křivoklátského velkostatku.

Regestové záznamy jsou seřazeny podle jednotlivých oddělení fondu tak, jak tato byla inventarizována. Záznam je určen názvem oddělení, signaturou nebo inventárním číslem spisu a časovým údajem. Tímto způsobem jsou podchyceny písemnosti, které jsou cenným pramenem pro práci lesních historiků. Tvoří téměř nepřetržitou řadu lesních hospodářských plánů z let 1812-1921, dotýkají se všech oborů lesního hospodaření, ať se jedná o otázky organizační, o zalesňování, ochranu lesa, těžbu, taxaci, pozemkovou držbu, průmysl, obchod, o věci personální či sociální poměry lesních dělníků.

Tematický rejstřík obsahuje celkem 999 záznamů s časového období 1650-1929, má 127 stran a byl vyhotoven archivními pracovníky Josefem Štěpánkem a Marií Štěpánkovou v roce 1975.

4) Myslivost

Myslivost zaujímá významnou úlohu v historii křivoklátských lesů již od dávných dob. Křivoklátsko bohaté na zvěř bylo vyhledávaným a oblíbeným lovištěm českých králů a hrad Křivoklát hostil často ve svých zdech panovnické návštěvy. Jejich bezpečnost a současně zdařilý průběh lovu zajišťovaly četné manské povinnosti, jak je popisuje A. Sedláček ve svém díle Hradu a zámky VIII/1. Manové se starali též o pomocné služby, jako o hlídání jelenů v době říje, o dopravu ulovené zvěře, udržování obor, nadhánky a vykonávali i povinnosti sokolníků, chovatelů loveckých psů a zbrojírů. Zájmy myslivosti převažovaly v té době nad zájmy řádného pěstování lesa, a tak např. podle instrukce ze 16. století má být les chráněn před přílišnou těžbou hlavně v těch místech, kde má zvěř svá stanoviště a má se dbát o to, aby při mýcení, prosekávání a pálení lesů nebyla zvěř plašena. Všeobecně bylo dbáno, aby stavy zvěře byly udržovány stále na výši a aby četné královské hony uspokojovaly jejich účastníky.

Nešťastné období a následky třicetileté války způsobily sice pokles dalšího rozvoje myslivosti na Křivoklátsku, avšak prodej komorního panství Valdštejnům v roce 1685 přináší opět její zvelebení. Nový majitel Arnošt Josef z Valdštejna byl podle kupní smlouvy povinen pečovat o myslivost a zejména o vysokou zvěř, aby na žádost císařského dvora mohly být pořádány okázalé lovy. Valdštejnové skutečně dbali o povznesení myslivosti na svém panství a jejich instrukce o hubení škodné a potírání pytláctví svědčí o snaze zvýšit stavy zvěře na Křivoklátsku. V této době jsou znovu obnovovány smlouvy, které byly již uzavírány českou komorou se sousedy křivoklátského panství o vzdání se práva lovu na vysokou zvěř, obnovovány a zpřísněny jsou císařské patenty o stíhání pytláků. Vydány jsou instrukce a nařízení, obsahující pokyny o ochraně užitkové pernaté zvěře při sekání pícnin, o zřizování krmelců a slanisek, usměrňovány jsou odstřely zvěře a zakládány obory k zamezení škod působených zvěří na sousedních polích.

Dochovaná korespondence valdštejnského vrchního lovčího Jana Kryštofa Raymana zachycuje mnohé události této doby, výkazy lovných jelenů z let 1659-1699 svědčí o tom, že stavy této zvěře byly neobyčejně vysoké. Proto také bylo možné pořádat tak rozsáhlé a nákladné hony, jako byl např. lov jelenů v roce 1721, kdy za účasti císařovny Alžběty Kristíny zastřeleno bylo v jediném dni 138 kusů, v roce 1723 složil její manžel Karel VI. celkem 112 kusů.

Velké škody utrpěla křivoklátská myslivost při průtahu vojsk v roce 1741 a 1742, kdy bylo mnoho zvěře vybito a upytláčeno. Stavy vysoké byly silně decimovány a opětovné zvelebení chovu zvěře bylo soustředováno do míst, kde to nebylo na škodu lesnímu hospodářství. Bylo tomu tak v oborách pro zvěř jelení a daňcí na polesích Lány a Ploskov, pro černou zvěř na polesí Řevničov a Lužná. V ostatních lesních oblastech křivoklátského panství dochází za Fürstenberků ke značné redukci stavu zvěře, vyvolané potřebou povznést lesní hospodářství a zvýšit jeho výnos, tímto úkolem byl pověřen v první polovině 19. století lesmistr J. Gintl, který se snažil uvést v soulad

zájmy lesnické a myslivosti. Gintl navrhl nejvyšší přípustné stavy zvěře podle určitého klíče a podle požadavků nových lesních hospodářských plánů. Myslivecký a honební řád pro křivoklátské panství pak usměrňoval doby hájení a chovu zvěře, její krmení a odlov, hubení škodné, stíhání pytláků i zřizování obor k zamezení škod na zemědělské půdě. Pro pravidelné zajišťování stavu a odstřelu zvěře byly vedeny podrobné výkazy, z nichž lze zjistit, že v období 100 let (1813-1913) bylo na Křivoklátsku složeno přes 17 000 kusů vysoké a celkem téměř 500 000 kusů užitkové zvěře. Tyto mimořádné stavy byly postupně redukovány, neboť velké škody, které zvěř působila zejména na lesních kulturách, byly neúnosné a neodpovídaly zásadám dobrých lesních hospodářů. Po převzetí velkostatku Křivoklátska státem v roce 1929 byla i myslivost v této oblasti řízena podle nových zásad, platných pro státní lesní správy.

Fond „Velkostatek Křivoklát“ zahrnuje ve svých deseti oddílech všechny obory hospodářské činnosti tohoto majetku a proto nenalezneme písemnosti k tématu, zabývajícím se myslivostí v celé řadě těchto oddělení. Nejstarší písemnosti jsou zastoupeny v oddělení Starý a Nový archiv. Jsou to spory o výkon práva myslivosti, zprávy lesního úřadu v záležitostech myslivosti, stíhání pytláctví, instrukce a výkazy zvěře a zprávy o významných honech. Velkou část honebních spisů obsahuje oddělení Lesní úřad a Ústřední správa velkostatku. Mnohé údaje z tohoto oboru nalezneme i v ostatních odděleních fondu, jako např. Poručenská kancelář, Kancelář administrace a další. Je proto zpracován tento tematický rejstřík tak, aby shromáždil všechny důležité údaje vyskytující se v celém fondu křivoklátského velkostatku a sloužil badateli k základní informaci o tomto tématu.

Regestové záznamy podchycují písemnosti, které se všestranně dotýkají rozsahu a rozvoje myslivosti na Křivoklátsku, organizačních a hospodářských problémů s tím souvisejících a dovolují nahlédnout i do sociálních poměrů obyvatelstva této oblasti.

Tematický rejstřík obsahuje celkem 464 záznamů s časového období 1614-1929, má 58 stran a byl vyhotoven archivními pracovníky Josefem Štěpánkem a Marií Štěpánkovou v roce 1975.

5) Ostatní průmysl

Kromě hlavních oborů, které vyplývají z hospodářského rozvoje křivoklátského velkostatku, je třeba přihlédnout ještě ke zbývajícím průmyslovým odvětvím. Ta souvisela úzce s hospodářskou činností velkostatku a vyvíjela se postupně podle jeho potřeb a požadavků na zpracování vlastní produkce. Kromě této zpracovatelské činnosti, při které byly přeměňovány zemědělské produkty na spotřební zboží ve vlastních mlýnech, mlékárnách a sýrárnách, olejních, pivovarech a lihovarech, cukrovarech a v jiných výrobnách, potřeboval velkostatek pro svoji bohatou a různorodou činnost ještě celou řadu dalších průmyslových závodů a podniků. Vyráběl stavební hmoty v cihelnách, vápenkách a lomech, zpracovával lesní těžbu ve vlastních pilách a papírnách, smolárnách, draslárnách a octárnách, dodával dřevěné uhlí pro železárny vlastní i cizí, pozornost věnoval výrobě

skla, elektrické energie i zpracování dalších produktů, jako pryskyřice, třísla, cukru ze dřeva a jiné, někdy jen přechodné nebo i nerentabilní výrobě.

Postupný rozvoj a modernizace zemědělského průmyslu, krize feudalismu, přechod ke kapitalismu hospodářství a vlivy ekonomické způsobují, že majitelé křivoklátského velkostatku ztrácejí zájem na drobném podnikání, které přechází na nové, specializované průmyslové podniky. Na velkostatku pak zůstává v provozu převážně jen zemědělský průmysl, který zpracovává vlastní produkci až do doby, kdy přechází v rámci pozemkové reformy a prodeje velkostatku do správy státních nebo družstevních podniků.

O průmyslu křivoklátského velkostatku hovoří mnohé písemnosti jeho archivního fondu. Jsou dochovány ve všech jeho rozsáhlých oddílech, které obsahují písemnosti správního nebo hospodářského rázu. Z důvodu snazší orientace po obsahu byl proto vypracován rejstřík, který slučuje dokumenty k této tematice od nejstarších dochovaných záznamů bývalého křivoklátského panství až do doby prodeje velkostatku čs.státu v roce 1929. Jsou to písemnosti oddělení Starý a Nový archiv, Ústřední správa, Lesní a Hospodářský úřad a postupně všech dalších oddělení zmíněného fondu, které vhodně doplňují a upřesňují celý obsah tematického rejstříku.

Rejstřík poskytuje především prvotní informaci po rozsahu a rozvoji drobného průmyslu na křivoklátském velkostatku. Neobsahuje soupis písemností, které se dotýkají železářství, hutnictví a hornictví. Pro tyto průmyslové obory byly zpracovány samostatné tematické rejstříky s ohledem na velký rozsah tohoto podnikání na velkostatku.

Tematický rejstřík obsahuje celkem 742 záznamů s časovým rozsahem 1576-1929, má 88 stran a byl vyhotoven archivními pracovníky Josefem Štěpánkem a Marií Štěpánkovou v roce 1976.

6) Stavebnictví

Křivoklátské panství, které v roce 1685 prodala česká komora Valdštejnům, a které v roce 1731 přešlo dědictvím na Fürstenberky, bylo majetkem, kde kromě lesního a zemědělského hospodaření byly v provozu i četné průmyslové závody. S tím souvisela nutnost zajišťovat řádný provoz všeho podnikání výstavbou vhodných objektů, budováním a udržováním silniční sítě, vodních zařízení a správních budov. Patrimonijní správa měla i povinnost přispívat na stavby a údržbu patronátních objektů a škol, zajišťovat vhodné prostory pro úřady panství a starat se o řádný stav voluptuárních budov a paláců, v nichž bylo sídlo majitele. Tyto povinnosti byly až do začátku 19. století svěřovány podle potřeby různým stavitelům, avšak rozsáhlost spravovaného majetku a vzrůstající náročnost na řádné vedení a zajištění stavební činnosti vedly v roce 1804 k vydání služební instrukce pro stavebního a současně lesního inženýra křivoklátského panství Jana Bohutinského.

Instrukce vymezovala tyto povinnosti:

- 1/ Provádět veškeré stavby, zhotovit popis všech budov na panství, kostelů a far a uvést v jakém stavebním stavu jsou
- 2/ Každoročně na podzim prohlédnout všechny budovy, připravit opravy pro příští rok
- 3/ Připravit a obstarat všechn potřebný materiál
- 4/ Při nových stavbách a opravách, převyšujících 500 zlatých zhotovit náčrty a rozpočty
- 5/ Provádět dozor nad stavbami a při jejich dokončení sepsat stavební protokol
- 6/ Dohlížet na hutní a železářské podniky, kde je třeba často opravovat vysoké pece
- 7/ Zřídit skladiště stavebního materiálu a dohlížet na jeho řádné uložení
- 8/ Při hraničních sporech má působit jako stavební a lesní znalec a zhotovit příslušné geometrické plány
- 9/ Vyměřit a popsat veškeré panské dvory
- 10/ Vyměřit a odhadnout lesní pozemky, cizí pozemky ohraničit a vypracovat lesní hospodářské plány
- 11/ Popsat pusté mýtiny a podat zprávu na umělé osázení
- 12/ Zjistit množství palivového dřeva k plavení do Prahy
- 13/ Pro kopírování a úpravu geometrických popisů bude přidělen způsobilý písař

Současná funkce lesmistra kladla na Bohutinského práci velké nároky, takže mohl nakonec vykonávat pouze dozor nad prací jednotlivých stavitelů přijímaných pro velkostatek. Byl to např. krušovický stavitel Josef Müller, který od roku 1819 byl pověřen vedením stavební agendy, nebo pražský stavitel K. Wyttek, který již v roce 1825 prováděl opravu lánského zámku a v roce 1827 byl přijat do fürstenberských služeb. Vzrůst nároků na stavební správu byl neúměrný k jejímu obsazení, a proto byly v roce 1835 předmětem jednání konference vedoucích úředníků zjištěné nedostatky a předloženy návrhy na jejich odstranění. Novou služební instrukcí pro stavební správu byla zřízena kancelář stavebního ředitelství a jejím vedoucím jmenován v roce 1836 Antonín Jiruš. Tento mladý a úspěšný stavitel, který studoval na náklad majitele panství, sloužil zde nepřetržitě až do své smrti v roce 1878. Podle další instrukce z roku 1837 pro stavební správu na panství stala se tato samostatnou, stavby provádějící a kontrolující jednotkou, podřízenou a zodpovědnou pouze inspekci. Veškeré stavby a opravy měly být prováděny vždy v režii určitého odvětví, jehož se týkaly, pod dozorem a vedením stavební správy. Důležité nové stavby, vyžadující zvláštní odbornosti, nesměly být již zadávány, nýbrž prováděny pouze vrchnostenskou stavební správou. Tato prováděla stavby a opravy patronátních budov. Z pravomoci byly načas vyňaty stavby a opravy cest a silnic, pro něž byl v roce 1839 na návrh vedoucích úředníků vytvořen pro toto odvětví komisariát pro stavbu silnic pod vedením lesmistra Gintla. Činnost v komisariátu se však

neosvědčila a v roce 1857 byla opět přenesena na stavební úřad. V té době byl stavitel Jiruš již jmenován stavebním inspektorem, sídlo stavebního úřadu bylo v Nižboru až do nové reorganizace v roce 1881, kdy všechny úřady velkostatku byly opět soustředěny na Křivoklát. Stavební úřad pod vedením ing. J. B. Urbana a od roku 1913 stavitele A. Navary pokračoval zde ve své rozsáhlé činnosti až do převzetí velkostatku čs. státem.

Písemnosti fondu „Velkostatek Křivoklát“ jsou obsaženy celkem v 10 odděleních. Spisy o stavební činnosti nebyly zprvu systematicky ukládány v jednom oddělení, a proto je nutné seznámit se při studiu tohoto oboru s obsahem celého fondu. Nejstarší písemnosti tohoto druhu jsou uloženy v oddílu Starý a Nový archiv, na ně pak navazují písemnosti oddělení Poručenská kancelář a Kancelář administrace. Velká část stavebních spisů je uložena v oddělení Ústřední správa velkostatku, která centrálně řídila veškerou agendu velkostatku od počátku 19. století.

Po vzniku stavebního úřadu v roce 1837 vzniká též jeho samostatná spisová agenda pro všechna hospodářská odvětví velkostatku a je ukládán podle provozních potřeb této stavební jednotky. Její písemnosti zahrnují jednak všeobecné a společné záležitosti a dále písemnosti podle druhů stavebních objektů a podle vlastních stavebních prací. Byly to tzv. budovy voluptuární (zámky, lovecké chaty, památkové objekty), budovy, které podléhaly ústřední správě (pražský fürstenberský palác a další obytné domy), budovy lesní a hospodářské režie, patronátní objekty (kostely, fary a školy), stavby průmyslové, vodní a komunikace. V ostatních oddílech jsou uloženy stavební rozpočty, účty, popis budov a různé jiné záležitosti. Nedílnou součástí tohoto fondu tvoří příslušné stavební plány. Souběžně s těmito písemnostmi stavebního úřadu je třeba ještě sledovat spisy Hospodářského úřadu, Lesního úřadu a v neposlední řadě také Patronátního úřadu, v němž je mnoho cenných pramenů pro sledování patronátních staveb.

Tématický rejstřík obsahuje celkem 701 záznamů z časového období 1663-1929, má 82 stran a byl vyhotoven archivními pracovníky Josefem Štěpánkem a Marií Štěpánkovou v roce 1976.

7) Zemědělství

Neutěšené hospodaření na křivoklátském panství v době komorní a jeho zpustošení během třicetileté války způsobilo, že v roce 1658 bylo dáno do zástavy a v roce 1685 prodáno Arnoštovi Josefovi z Valdštejna. Ten získal podle kupní smlouvy a podrobného popisu panství především rozsáhlou oblast lesního majetku s veškerou myslivostí a právem honitby, kromě toho však také 10 dvorů, 6 ovčínů, 8 mlýnů, 29 rybníků a vodní toky, 2 pivovary a některé další objekty zemědělského podnikání. Spolu se statkem Nižbor, který Valdštejn rovněž koupil, získal 1 dvůr, ovčín, pivovar, mlýn a příslušné pozemky. V době, kdy přešlo křivoklátské panství dědictvím na Fürstenberky, bylo rozšířeno ještě o statky Podmokly, Skřivaň a Všetaty, později též o Panoší

Újezd, Olešnou a Hřebečníky. Z celkové rozlohy panství v 1. polovině 19. století připadalo na lesy téměř 57 000 jiter, na půdu zemědělskou téměř 11 000 jiter dominikálu a 34 000 jiter rustikálu.

V době komorní byla v popředí všeho hospodaření myslivost, na její účet bylo zanedbáváno nejen lesní, ale i zemědělské podnikání. Po prodeji panství do soukromých rukou nastává ovšem období snah o zvýšení výnosu jak lesního, tak i zemědělského hospodaření. Na účtu meliorací se objevují značné částky, které mají zlepšit produkci, jsou vydávány instrukce a nařízení, která mají přivodit vyšší výnosy. Zejména Karel Egon Fürstenberk projevil nevšední zájem a snahu o zvelebení panství. S povznesením zemědělské výroby souviselo i zlepšení chovu dobytka a péče o dostatečnou krmivovou základnu. Nové myšlenky a modernizace zemědělského podnikání nalézají úrodnou půdu na křivoklátském panství, kde je zaváděno pícninové hospodářství zatím pokusně na dvoře v Lánech. Zvyšuje se péče o všeobecné i odborné vzdělání, jsou zakládány nové dvory podle v té době nejmodernějších zásad, rozšiřován chov ušlechtilých druhů ovcí, zvyšovány stavy dobytka a zaváděna nová organizace hospodářské správy a jejího účetnictví.

Počátek 19. století přináší postupnou systemizaci křivoklátských dvorů a plánované rozvržení osevních ploch a střídání plodin. Hospodářská situace velkostatku, začínající hospodářská krize a zostřující se kapitalistický zápas si vynutily radikální zásahy do celé organizace zemědělské výroby a přestavbu její dosavadní struktury. Tohoto úkolu se ujal v roce 1869 z pověření majitele velkostatku Antonín Em. Komers, uznávaný národohospodář, který se osvědčil v té době i na jiných panstvích. Komers prosazoval započatou cestu uplatňováním těchto základních zásad:

- 1) zvýšení půdní produkce zlepšováním půdních výnosů, pěstováním plodin, které odpovídají daným poměrům a dokonalou kultivací půdy
- 2) zavedením intenzivně-průmyslového hospodářského systému, který měl zvýšit dosavadní neuspokojivé finanční výnosy a snížit produkční náklady, zejména pak neúměrné náklady na hnojení půdy. To lze ovlivnit přiměřenými stavy skotu a zvýšením živočišné výroby

Vypracování hospodářských plánů pro dvory bylo svěřeno jejich vedoucím. Měly být vyhotoveny podle naznačených hlavních zásad s přihlédnutím k místním poměrům a dosavadním zkušenostem. Jako termín byl stanoven hospodářský rok 1869/1870 s tříletou lhůtou konečného provedení. Zamýšlená reorganizace vycházela z předpokladu, že na půdním fondu o rozloze 11 500 jiter bude třeba provést podstatné změny v pěstování plodin, omezení ploch věnovaných pastvinám a naopak zvětšení rozsahu okopanin.

Je samozřejmé, že tak rozsáhlý komplex, jakým byl křivoklátský velkostatek, měl celou řadu průmyslových podniků, jako pivovary, lihovary, sýrárny, cihelny a další drobné závody. Podle nové organizace bylo prováděno důsledné zcelování půdy. Kde to bylo třeba, byla k arondaci nebo zvětšení půdního fondu dvorů obětována i lesní plocha a nevýnosná pole byla naopak zalesňována. Velká péče byla věnována zpracování orné půdy nejmodernějším nářadím a odvodňováním byly

získávány nové dosud nevyužité plochy. Pro pastvu byly ponechány jen špatně přístupné a nevýnosné louky. Zvýšená pozornost byla zaměřena na pěstování ovoce, počet ovocných stromů v sadech nebo alejích činil 35 800 kusů. Mladé stromky byly pěstovány v pěti vlastních ovocných školkách. Pro podporu košíkářského řemesla byly břehy vod a rybníků vysazovány vrbovím, na vhodných místech byly pěstovány různé dřeviny z důvodu okrasných, k získání vhodného dřeva na nářadí a k ochraně půdy. Pěstování chmele bylo v začátcích a chmelnicím bylo věnováno 84 jiter půdy s výhledem na zvýšení na 100 jiter.

Vysoké stavy ovčích stád byly radikálně sníženy (nejvyšší stav v roce 1861 činil 20 530 kusů a v roce 1883 jen 4123 kusů) i s ohledem na stále klesající cenu ovčí vlny. Zvětšené plochy okopanin dávaly bohatou úrodu brambor a zajišťovaly jistý výnos též ve výrobě lihu v 10 režijních lihovarech. Okopaniny tvořily tedy hospodářskou základnu a v rozmezí 15 let se jejich plochy více jak ztrojnásobily. Celková zemědělská produkce se na velkostatku zvýšila téměř o 60% a stejnoměrně stoupající tendence se projevovovala i ve stavech dobytka, zejména ve stavu dojníc, jejichž stáda byla doplňována ušlechtilými druhy s vysokou užitkovostí. Normou pro další chov bylo u běžného druhu dojníc 1400 l mléka ročně, u holandských plemen bylo dosahováno 2000-2500 l mléka ročně. Postupně byl zvyšován chov vepřového dobytka v závislosti na zřizování nových sýráren, chov drůbeže na prodej nebyl zaveden a sloužil jen pro vlastní potřebu.

V roce 1890 celková plocha zemědělské půdy v režii velkostatku činila zhruba 6670 ha, z nichž na pole připadalo 5379 ha, louky 625 ha, zahrady 254 ha, pastviny 270 ha, rybníky 52 ha, zastavěná plocha byla 45 ha a neproduktivní půda 46 ha. Zemědělství křivoklátského velkostatku řídil hospodářský úřad, jemuž podléhalo 16 hospodářských správ s 24 dvory, na nichž pracovalo 734 stálých zemědělských dělníků a 233 zemědělské práce schopných dětí. Dalších 6 dvorů o menší rozloze nebo jejich odlehlost bylo v pachtu.

V průběhu dalších let nedocházelo již k podstatným změnám v organizaci a správě zemědělství na křivoklátském velkostatku. Pozemkové reformě bylo podrobena 7395 ha zemědělské půdy, z níž 874 ha patřilo k lesnímu hospodářství, na drobné nabyvatele připadlo 3062 ha, na zbytkové statky 1527 ha, vlastníku bylo propuštěno ze záboru 232 ha a zestátněno bylo 2573 ha zemědělské půdy. Tato spolku s 31 765 ha lesní půdy byla spravována podnikem Státní lesy a statky. Z průmyslových závodů byly zestátněny pivovar v Křivoklátě, 3 cihelny, 4 lihovary a 1 sýrárna. Ostatní závody připadly buď ke zbytkovým statkům nebo družstvům, pivovar, lihovar a cihelna v Krušovicích byly propuštěny vlastníku ze záboru (Voženílek J. - Předběžné výsledky čsl. pozemkové reformy, Praha 1930).

Písemnosti fondu „Velkostatek Křivoklát“ jsou obsaženy v jeho 10 odděleních. Spisy se zemědělskou tematikou nebyly systematicky ukládány v jednom oddílu a je proto nutné při studiu tohoto oboru seznámit se s obsahem celého fondu. Nejstarší písemnosti obsahuje oddělení „Starý a

Nový archiv“, v němž jsou uloženy hospodářské zprávy, osevnické a sklizňové výkazy, výnosy zemědělských podniků, instrukce a nařízení o provozu aj. Na toto oddělení navazují spisy oddělení Poručenská kancelář, Kancelář administrace a Ústřední správy velkostatku, která řídila centrálně všechny jeho provozy. Oddělení hospodářský úřad obsahuje pak písemnosti převážně z 2. poloviny 19. století a doby mladší. V oddělení stavební úřad jsou uloženy stavební spisy a plány hospodářských objektů.

Tématický rejstřík obsahuje celkem 962 záznamů z časového období 1640-1929, má 121 stran a byl vyhotoven archivními pracovníky Josefem Štěpánkem a Marií Štěpánkovou v roce 1975.

8) Železářství

Až do počátku 18. století nebylo železářství na křivoklátském panství odvětvím, které by hrálo významnou roli v jeho hospodářském rozvoji. V době komorní byla správa panství zanedbávána a poněvadž po třicetileté válce neznamenal pro královské důchody přínos, bylo dáno v zástavu a v roce 1685 prodáno Arnoštu Josefovi z Valdštejna. V té době byly hospodářské výsledky založeny na výnosu rozsáhlého lesního bohatství a postupného rozvoje zemědělství. Z průmyslových podniků jsou v kupní smlouvě nového majitele uvedeny pouze důl na železnou rudu v Krušné hoře u Hudlic, důl na rumělkou u Svaté, několik lomů, vápenka, sklárna, cihelny a kovářny. Se statkem Nižbor, který Valdštejn v témž roce zakoupil, převzal do svého majetku také vysokou pec s hamry. Postupný rozvoj průmyslu, rozšíření dolování a výroby železa souvisel s možnostmi, které poskytovaly rozsáhlé křivoklátské lesy. Vysoké pece spotřebovaly po opuštění starého způsobu výroby železa v dýmačkách pro svůj provoz velké množství dřevěného uhlí. Za Valdštejnů vyráběly vysoké pece v Hýskově (Stará Huť) a v Nižboru ročně asi 5000 centů surového železa, což znamenalo spotřebu téměř 30 000 m³ dřeva. Nově vybudovaná zbrojovka v Nižboru zahájila provoz v roce 1712 a dodávala svoje výrobky do císařské zbrojnice v Praze.

Noví majitelé panství, Fürstenberkové, věnovali zvýšenou pozornost rozvoji železářství. Bylo třeba nastoupit novou cestu, kterou naznačovalo technické zdokonalování výroby železa v zahraničí, bylo třeba odstraňovat zastaralé postupy výroby, přebudovat a zmodernizovat dosavadní podniky. Tímto úkolem byl pověřen hutní ředitel a inspektor panství František Nittinger. Jeho organizační schopnosti a vliv na majitele panství mu dovolily uskutečnit velkorysé plány, které byly sice založeny na využití dřevěného uhlí jako výrobního prostředku, přesto však zaznamenaly v té době mimořádný pokrok. Nittinger založil svoje plány jednak na vlastních praktických zkušenostech a zkušenostech získaných na sousedních panstvích, zejména na panství hořovickém, jednak na dobrozdání znalců tohoto oboru, z nichž na prvním místě byl ředitel pražské polytechniky František Gerstner.

Byl vypracován návrh na nové rozmístění vysokých pecí se zřetelem na levný dovoz surovin, navrženo bylo zvýšení výkonnosti vysoké pece v Nižboru a zrušení vysoké pece v Hýskově. Místo toho měla být vystavěna nová moderní železárna v blízkosti bohatých železorných ložisek na úpatí Krušné hory, na potoce, který zásoboval soustavu tří spádových rybníků v samém středu hlubokých lesů. Toto místo bylo vybráno v dohodě s F. Gerstnerem a lesmistrem Bohutinským, pro nové hamry bylo pak určeno místo v těsné blízkosti řeky Berounky v obci Roztoky u Křivoklátu.

Z toho všeho je patrné, že i nadále bylo počítáno s vodní silou pro pohon strojů a s dřevěným uhlím jako palivem. Nově projektované železárny, jejichž stavba byla zahájena v roce 1811, oživily nebývalou měrou málo obydlené území a byl zde i položen základ pro vznik obce nazvané Nový Jáchymov. Novojáchymovské železárny byly vybaveny tehdy nejmodernějším zařízením, dvojitou vysokou pecí podle Gerstnerova návrhu, takže železárna byla schopna odlévat kusy přes 40q těžké, což byl v té době rekord svého druhu. Novostavba si vyžádala nebývalý náklad převyšující částku 315 000 zlatých. Slévárna vyráběla i drobné umělecké ozdoby z litiny, umělecké plastiky a miniatury vedle běžného komerčního zboží i strojové odlitky nebývalých rozměrů. Výsledky práce českých dělníků byly oceňovány pro svou mimořádnou přesnost a kvalitu na mnohých výstavách v Praze, Vídni, Londýně i jinde udělením četných uznání a medailí. V době, kdy železárny v Novém Jáchymově byly vybudovány a jejich výroba se rozběhla na plné obrátky, byl během dvou let v roce 1826 dokončen nový závod na zkujňování surového železa v Roztokách u Křivoklátu. Jeho strojní zařízení bylo poháněno opět vodní silou, získanou z Berounky uměle vybudovaným kanálem 1700 m dlouhým. Vodní kola uváděla do pohybu Gerstnerova dmyhadla pro zkujňovací výhně a kladiva. Kromě těchto nových závodů byly v provozu ještě hamry v Hýskově a v Nižboru, kde vysoká pec byla zmodernizována a dodávala surové železo pro zkujňování v Hýskově i Nižboru.

Přes veškeré zlepšení a zavedení nových metod v křivoklátských železárnách nebyly výrobní výsledky takové, aby mohly amortizovat ohromné investice, které Fürstenberkové vložili do těchto podniků. Výrobu by bylo třeba zvýšit téměř na trojnásobek, což ovšem vyžadovalo velkou zásobu železné rudy i paliva. Projevoval se i nedostatek vodní síly, zejména v období sucha. Na Nittingerovo místo, který byl v té době již pověřen řízením celého panství, nastoupil koncem roku 1826 Antonín Mayer ve funkci hutního a důlního ředitele. Byl to technik a zkušený odborník, který za svého působení až do roku 1862 zavedl mnohé reformy a houževnatě bojoval s problémy, které se v provozu křivoklátských železáren v následujících desetiletích vyskytly. Především věnoval pozornost rozšíření surové základny zvětšením území s ložisky železné rudy, závislost na vodní síle odstranil získáním potřebné energie z parního stroje, což byl v té době průkopnický čin v českém železářství. Koncem roku 1832 podařilo se uvést do chodu dmyhadlo vysoké pece

Thomasovým parním strojem přes četné překážky, které bylo nutno překonat. Rovněž ve zkouškových závodech v Roztokách, Nižboru a Hýskově byly zavedeny moderní metody a produkce kujného železa stoupla v roce 1833 z 9000 na 14 000q. V celkové produkci byly fürstenberské železárny v českých zemích na druhém místě.

V roce 1856, tedy po třicetiletém působení, předkládá Antonín Mayer obsáhlý výpočet o vzestupu jemu svěřených podniků a porovnává jejich stav v roce 1826 se stavem v roce 1855. Podle celkové rekapitulace bylo v důlním podnikání v roce 1826 celkem 45 důlních měř o rozsahu 165 032 sáhů čtv., v roce 1855 to bylo již 78 měř s 579 000 sáhy čtv., předpokládaná surovinová zásoba byla propočtena v roce 1826 na 140 let, kdežto v roce 1855 na 500 let. Produkce železáren činila v roce 1826 v průměru 15 000 centů surového železa, v roce 1855 podle pětiletého průměru 61 600 centů. Nákupem z jiných podniků bylo získáno ještě 49 000 centů, poněvadž celková výroba zboží obnášela přes 96 000 centů (NA sign. 4489).

V šedesátých letech 19. století dosáhly železárny, jejichž kapacita byla ještě rozšířena o Karlovu Huť po zakoupení panství Králův Dvůr, svého vrcholu jak ve výrobě, tak i v ocenění práce jejich dělníků a techniků. Současně však dochází k významným změnám ve způsobu výroby zaváděním bessemerace železa, což zvyšovalo a zkvalitňovalo hutní produkci. Křivoklátské železárny, jejichž základem byly pece na dřevěné uhlí, nestačily již požadavkům doby a nemohly obstarat v konkurenčním boji. Ani velkorysé plány na postupné přebudování a stavbu nových koksových pecí, které předložil tehdejší ředitel Jan Dušánek, nepřinesly žádoucí zvrát. Hospodářská krize zasadila poslední ránu křivoklátským železárnám, v nichž byla postupně omezována výroba, zastaven byl provoz v Novém Jáchymově a Nižboru, kde navíc povodeň v roce 1872 zničila velkou část závodu, ostatní podniky pak byly ztrátové. V ostrém konkurenčním boji železárny neobstály a po jejich prodeji vídeňské úvěrní bance byla v roce 1880 ustanovena Česká montánní společnost, která převzala dřívější fürstenberské železárny do své správy.

Snahou zpracovatelů rejstříku bylo podchytit z obsáhlého fondu „Velkostatek Křivoklát“, který se dělí na několik oddělení všechny písemnosti, zabývající se křivoklátským železářstvím. Nejstarší část písemností je obsažena v oddělení Starý a Nový archiv, nejpodstatnější a nejrozsáhlejší materiál obsahuje fond Ústřední správa velkostatku. Mnohá zásadní nařízení a rozhodnutí majitelů panství jsou uložena ve fondu Poručenská kancelář a Kancelář administrace. Stavební spisy a plány železáren nalezneme ve fondu Stavební úřad. V oddělení Báňský a hutní úřad, jemuž podléhaly výrobní podniky a sklady, jsou na škodu věci uloženy pouze účetní knihy a účty, které byly předkládány účtárně velkostatku k revizi a jen z toho důvodu se dochovaly. Spisovna tohoto úřadu byla po prodeji železáren převzata Českou montánní společností a později jako nepotřebná skartována.

Tematický rejstřík obsahuje celkem 902 záznamy s časovým rozsahem let 1700-1929, má 124 stran a byl vyhotoven archivními pracovníky Josefem Štěpánkem a Marií Štěpánkovou, kteří jej dokončili v roce 1975.

VI. Dodatek fondu „Velkostatek Křivoklát“ - I.

V letech 1981, 1984 a 1990 bylo ve třech etapách přistoupeno k uspořádání dodatků k fondu Velkostatek Křivoklát. Protože šlo pouze o drobné přírůstky, byl dodatek č. I zpracován sumárně, ale vnitřně členěn podle jednotlivých oddělení.

1) Nejprve byl v roce 1981 zpracován dodatek k oddělení LESNÍ ÚŘAD. Materiály k němu byly předány na pracoviště SOA Praha - Křivoklát Ústavem pro hospodářskou úpravu lesů Brandýs nad Labem v roce 1968 (KP 1/1968, č.j. Sar 14/68-K) a v roce 1980 (KP 7/1980, č.j. Sar 224/80-K). Šlo celkově o soubor 44 hospodářských map revírů a polesí bývalého fürstenberského velkostatku.

2) V roce 1984 byly uspořádány další drobné přírůstky k fondu, náležející k oddělením STARÝ A NOVÝ ARCHIV, ÚSTŘEDNÍ SPRÁVA a BÁŇSKÝ A HUTNÍ ÚŘAD. Archiválie zařazené k tomuto dodatku pocházejí z přírůstků KP 1/67, č.j. Sar 14/67-K, KP 10/77, č.j. Sar 315/77-K, KP 1/82, č.j. Sar 35/82, KP 4/83, č.j. Sar 230/50K-83, KP 5/84, č.j. Sar 164/50K-84 a KP 6/84, č.j. Sar 165/50K-84. Celkově šlo o 10 úředních knih, 14 kartonů spisů, 1 album a 1 mapu.

3) Konečně v roce 1990 byly uspořádány drobné přírůstky náležející k oddělením STARÝ A NOVÝ ARCHIV, ÚSTŘEDNÍ SPRÁVA, STAVEBNÍ ÚŘAD, LESNÍ ÚŘAD, HOSPODÁŘSKÝ ÚŘAD. Archiválie zařazené k tomuto dodatku pocházejí z přírůstků KP 3/85, č.j. Sar 164/50K-85, KP 1/86, č.j. Sar 35/50K-86, KP 7/86, č.j. Sar 96/50K-86, KP 12/87, č.j. Sar 127/50K-87, KP 15/87, č.j. Sar 230/50K-87, KP 6/88, č.j. Sar 148/50K-88, KP 4/89, č.j. Sar 216/50K-89. Celkem se jedná o 1 listinu, 2 knihy, 2 kartony a 18 fascikulů spisů a 33 map a plánů.

Celkově dodatek fondu Vs Křivoklát - I. tedy obsahuje:

1 listinu, 12 knih, 16 kartonů spisů, 18 fascikulů spisů, 78 map a plánů

Přírůstky byly uspořádány a dodatek k inventáři vypracován pracovníky Státního oblastního archivu Praha - pracoviště Křivoklát Dr. Tomášem Bednaříkem (1-3), Evou Bednaříkovou (1,3) a Libuší Bednaříkovou (2) v letech 1981, 1984 a 1990. Všechny uspořádané archiválie byly zařazeny k příslušným fondovým oddělením.

Rozsah celého dodatku č. I činí 2,6 bm.

Křivoklát, 21.září 1990

Velkostatek Křivoklát - Starý a Nový archiv
1356-1929 (1994)

Značka fondu: Vs Kř - SNA

Počet inventárních jednotek: 4161

Místo uložení: SOA Praha

Fond uspořádal: Josef Štěpánek a Marie Štěpánková

Inventář sestavil: Josef Štěpánek

Stav ke dni: 31. 12. 1976